

KRZYSZTOF MALINOWSKI
Poznań
ORCID: 0000-0002-2444-8083

EPOKOWY ZWROT (*ZEITENWENDE*) W NIEMIECKIEJ POLITYCE BEZPIECZEŃSTWA CHWIEJNE PODSTAWY I NIEPEWNE REZULTATY

Zapowiedź kanclerza Olafa Scholza dotycząca diametralnych zmian w niemieckiej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa zawarta w przemówieniu w *Bundestagu* 27 lutego 2022 r. (PP DB 20/19 2022: 1350) w obliczu rozpoczynającej się agresji Rosji na Ukrainę zrodziła liczne dyskusje w niemieckiej opinii publicznej, jak i wzbudziła oczekiwania sojuszników i partnerów Niemiec, liczących na bardziej zaangażowane podejście Berlina do kluczowych kwestii międzynarodowych. Z ich pozytywnym odzewem spotkały się deklaracje kanclerza w sprawie przekazywania uzbrojenia dla Ukrainy, jak i wsparcia dla sankcji wobec Rosji. Natomiast niemiecką klasę polityczną i społeczeństwo nurtowały także wieloaspektowość zapowiadanych zmian, jak i konieczność przewartościowania założeń dotychczasowej polityki i przekonań, dotyczących spraw militarnych, miejsca Rosji w Europie czy zakresu przemian w dziedzinie energii. Krytyczne reakcje opinii publicznej, wezwania do rozrachunku z dorobkiem *Ostpolitik*, koalicyjne dyskusje i wewnątrzpartyjne spory wokół nowego kursu oznaczały, że „epokowy zwrot” stawał się uzależniony od wewnętrznego kontekstu politycznego i zbudowania politycznego poparcia sprzyjającego legitymizowaniu podejmowanych działań.

W powszechnym odbiorze słowo *Zeitenwende* („epokowy zwrot”) użyte przez kanclerza sygnalizowało właśnie przełom, zasadniczą cezurę w dziejach Europy i świata. Rdzeń tego złożonego rzeczownika budził bezpośrednie skojarzenie z innym, wcześniejszym kluczowym hasłem dla powojennych losów Niemiec. Słowo *Wende* określało polityczny zwrot w Niemieckiej Republice Demokratycznej w latach 1989-1990, polegający na odwróceniu od komunizmu, przyjęciu przez społeczeństwo wschodnioniemieckie kursu na odzyskanie jedności Niemiec i demokratyczne zmiany. *Zeitenwende* sugerowało zatem zapowiedź jakiejś zasadniczej zmiany w polityce Niemiec. Jednak w rzeczywistości kanclerz nie ujął tej kwestii w tak dosłowny sposób. Powiedział jedynie:

„Przeżywamy epokowy zwrot [podkr. – KM]. A to oznacza, że świat po nie jest już taki sam jak świat przedtem. Sednem sprawy jest pytanie, czy siła może złamać prawo, czy pozwolimy Putinowi cofnąć zegary do czasów wielkich mocarstw XIX w., czy też zbierzemy siły, by wyznaczyć granice takim podżegaczom wojennym jak Putin” (PP DB 20/19 2022: 1350).

Zatem Scholz zarezerwował tę frazę raczej dla określenia przemian międzynarodowych: agresji Rosji, powrotu do ery konfrontacji i pogłębiających się podziałów między Zachodem a Rosją, między światem demokracji a światem dyktatur i totalitaryzmów. Ponieważ jednak zapowiadał w przemówieniu konkretne zmiany w stanowisku Niemiec, pojęcie *Zeitenwende* zostało mimowolnie przypisane do niemieckiej polityki i stało się emblematem nowego jej rozdziału.

Zgodnie z założeniami *realizmu* zapowiedziane zmiany powinny oznaczać, że Niemcy będą dążyć do bardziej wpływowej roli w Europie, przejawiającej się poprzez zregenerowanie własnej polityki obronnej i udzielenie Ukrainie silnego wsparcia, a zwłaszcza przejście inicjatywy w tej sprawie wśród państw zachodnich. Niemcy – o co apelował wytrawny obserwator polityki międzynarodowej, dyplomata Wolfgang Ischinger – powinny zapewnić sobie kluczowe przywództwo nie tylko w kwestii Ukrainy, ale i większych wyzwań bezpieczeństwa UE oraz ułożenia na nowo stosunków Zachodu z Rosją, a także jako mocarstwo globalne (w 2022 r. sprawujące przywództwo G-7) działać na rzecz przewyciężenia rosnących podziałów z Południem i przywrócenia wiarygodności ładu kierowanego przez Zachód (Ischniger 2022).

Zeitenwende jest wprawdzie zasadniczo sprawdzianem niemieckiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa w kontekście sojuszniczym, lecz sądząc po jego dotychczasowym skomplikowanym przebiegu w jeszcze większym stopniu wyzwaniem odnoszącym się do wewnętrznego kontekstu politycznego utrudniającego realistyczną reakcję Niemiec. To on – do tej pory – stanowi wyraziste uwarunkowanie, dyktując rytm i limitując zakres zmian. Burzliwe dyskusje i rozbieżności zdań zarówno pomiędzy rządem a opozycją, wewnątrz partii tworzących koalicję, zwłaszcza w ramach *SPD*, wskazywały, że propozycje Scholza nie zasadały się na szerszych założeniach, opartych na wewnętrznym porozumieniu. Nadrobienie tego braku wydaje się kluczowe dla powodzenia zapowiedzianych zmian. Ich efektywność bowiem zależy w dużej mierze od porozumienia w eksperymentalnej koalicji rządowej, po raz pierwszy w historii złożonej z trzech partii, zapewnienia sobie przez kanclerza poparcia w rządzie, a przede wszystkim od przekonania do swoich planów oponentów na lewym skrzydle *SPD*. *Zeitenwende* zależy także od pragmatycznej reorientacji wśród Zielonych. Bowiem *clou* zmian w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa oraz w dziedzinie energii stanowiło wyzwanie dla rdzenia elementów programowych także drugiej partii reprezentującej lewicę. Niewiadomą było, czy i w jakim zakresie elektoraty obu tych partii będą skłonne zaakceptować nowy kurs i uznają go za wyraz niezbędnego pragmatyzmu, a nie koniunkturalnej relatywizacji. Ponadto z uwagi na przełomowy charakter zapowiedzianych zmian ich powodzenie jest uwarunkowane stworzeniem ponadkoalicyjnego konsensu obejmującego chadecję.

Należy zauważyć, że ogłoszony przez kanclerza zamiar przeprowadzenia zmian w polityce Niemiec nie był rezultatem przygotowanego strategicznego planu czy szeroko zakrojonej refleksji strategicznej, a raczej niespodziewanego uświadomienia, iż agresja Rosji niesie liczne ryzyka dla Niemiec. Kontynuowanie bowiem założeń dotychczasowego stanowiska Niemiec wobec Rosji w dziedzinie energii oraz zachowawczej polityki obronnej, mogłoby osłabić ich pozycję wobec USA i innych

sojuszników, jak i działać destrukcyjnie na współpracę w ramach Sojuszu oraz UE w czasach bezprecedensowych wyzwań. A zatem zmieniająca się dramatycznie sytuacja ujawniła nieprzystawalność dotychczasowego stanowiska Niemiec do kontekstu sojuszniczego. Chociaż administracji prezydenta Bidena zależało na utrzymaniu bliskich, dopiero co na nowo wypracowanych relacji z Berlinem i liczyła ona na stopniową adaptację podejścia kanclerza Scholza i trójkolorowej koalicji w sprawach zwiększenia wydatków na obronność oraz podjęcia ciężaru pomocy dla Ukrainy, to jednak nie przekładało się to na próby wywierania nacisków na Berlin. Bardziej niż zewnętrzne presje to głośne spory w opinii publicznej i liczne polaryzujące debaty parlamentarne w sprawach obronności, kwestii militarnych, w tym dostaw broni dla Ukrainy, sprawa zależności energetycznej od Rosji itp., a więc aspekty wewnętrzne wyznaczały rytm *Zeitenwende* i wydawały się rzutować na lawirujący kurs kanclerza w dwóch wspomnianych sprawach.

Zamiar dokonania zmian w niemieckiej polityce bezpieczeństwa pojawił się nieoczekiwanie i stąd nie mógł uzyskać od razu szerokiego poparcia w koalicyjnych szeregach. Utrudnieniem były słabo ugruntowane i zróżnicowane w opinii publicznej i elitach politycznych, zwłaszcza po stronie socjaldemokratycznej lewicy, oceny faktycznych intencji Rosji, jej imperialnych tendencji i dążenia do rewizji pozimnowojennego ładu, a z czasem również rozbieżności w ocenie implikacji dla Niemiec, jakie niesiła ze sobą nowa zachodnia strategia powstrzymywania Rosji.

Przypadek zmian w polityce Niemiec, cechujący się perturbacjami wewnątrzpolitycznymi na tle ustalenia nowego kursu, pokazuje, że tradycyjne dla badań nad polityką zagraniczną (*Foreign Policy Analysis*) wyjaśnianie zachowania państw w kategoriach procesu decyzyjnego, interesu narodowego lub różnego typu wewnętrznych uwarunkowań kulturowo-politycznych, powinno uwzględniać także zniuansowaną, bardziej złożoną konstrukcję sprawczości państwa w stosunkach międzynarodowych. Konstrukcja taka obejmuje zdolność centrum decyzyjnego do mobilizowania zasobów wewnętrznych, a jednocześnie ugruntowywania własnych koncepcji w środowisku wewnętrznym w obliczu szokowych, przełomowych wyzwań międzynarodowych. Kontekst międzynarodowy (sojusznicy) działa bardziej jako źródło uzasadnień dla wyborów podejmowanych przez państwo niż jako siła napędowa zmian.

Dla wyjaśnienia umiarkowanego podejścia kanclerza Scholza i jego centrum decyzyjnego (złożonego z Urzędu Kanclerskiego i Ministerstwa Obrony) do trwałego zwiększenia wydatków obronnych oraz unikania szerszego, adekwatnego do potencjału militarnego i gospodarczego zaangażowania Niemiec w zakresie dostaw uzbrojenia dla Ukrainy, kluczowe jest pytanie o możliwość stworzenia konsensualnego poparcia politycznego, niezbędnego dla realizacji zmian. Okoliczność ta wydaje się przesądzająca dla powodzenia zwrotu w niemieckiej polityce bezpieczeństwa z uwagi na wspomnianą unikatową konstrukcję koalicji rządzącej, złożonej z partii o jednak dość wyraźnie zróżnicowanych lub właśnie krystalizujących się podejściach do problematyki obronności i bezpieczeństwa.

W związku z tym można postawić hipotezę, że o zakresie i skali podejmowanego zwrotu we wspomnianych dwóch sprawach bardziej niż międzynarodowe uwarunkowania (czy stricte realistyczne kalkulacje) decydowała ograniczona zdolność centrum decyzyjnego do zbudowania szerszego ponadkoalicyjnego poparcia i zarządzania przy tym napięciami, które wynikały z presji chadeckiej opozycji do zwiększania wydatków na obronność i dostaw ciężkiego uzbrojenia dla Ukrainy oraz pogłębiających się na tym tle rozbieżności w koalicji między zwolennikami adaptacji (Zieloni, *FDP*) a jej oponentami z lewego pacyfistycznego skrzydła *SPD*, niechętnymi kategorii siły militarnej.

Dla zweryfikowania tej hipotezy można zaproponować analizę obu zasadniczych obszarów *Zeitenwende* (polityka obronna; wsparcie militarne dla Ukrainy), w trójstronnym układzie odniesienia między centrum decyzyjnym a zapleczem koalicyjnym oraz główną siłą opozycyjną – *CDU/CSU*. Za wyjątkową rolę centrum przemawiały istotne instrumenty pozwalające mu na zapewnienie sobie dominującego wpływu na kształtowanie zmian. Urząd Kanclerski dysponuje sporymi kompetencjami w dziedzinie polityki obronnej (jako część konstytucyjnej kompetencji wydawania dyrektyw; *Richtlinienkompetenz*), podobnie jak i odnośnie do eksportu uzbrojenia, kierując Federalną Radą Bezpieczeństwa. Natomiast Federalne Ministerstwo Obrony, kierowane przez Christine Lambrecht – długoletnią bliską polityczną współpracowniczkę Olafa Scholza, sprawuje zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi w okresie pokoju. Minister Obrony ma wpływ na eksport broni, wchodząc w skład Federalnej Rady Bezpieczeństwa. Pozostali partnerzy koalicyjni nie dysponowali podobnymi możliwościami oddziaływania, chociaż Zieloni poprzez dwoje czołowych polityków: wicekanclerza Roberta Habecka stojącego na czele Ministerstwa Gospodarki i Ochrony Klimatu, wydającego zezwolenia firmom zbrojeniowym na eksport broni oraz minister spraw zagranicznych Annalenę Baerbock (również wchodzącą w skład Federalnej Rady Bezpieczeństwa i odpowiedzialną za opiniowanie sytuacji politycznej w krajach importujących uzbrojenie) mieli możliwość zapoznawania się z motywami działania kanclerza. Natomiast rola *FDP* z uwagi na osobę przywódcy Christiana Lindnera kierującego resortem finansów była kluczowa dla realizacji *Zeitenwende* w zakresie zapewnienia zwiększenia wydatków na obronność.

Przyjęty tutaj, teoretyczny punkt widzenia, skoncentrowany na perspektywie podmiotu, nie deprecjonuje znaczenia uwarunkowań międzynarodowych (systemowych) dla *Zeitenwende* w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec, czyli m.in. trwających od kilku lat presji i perswazji ze strony USA i innych sojuszników i partnerów w sprawie ograniczenia zależności energetycznej Niemiec od Rosji, zwiększenia wydatków na obronność zgodnie z sojuszniczymi wytycznymi, czy też po 24 lutego 2022 r. udzielania wsparcia Ukrainie w postaci dostaw ciężkiego uzbrojenia. Jednak gdyby kontekst sojuszniczy miał być sam źródłem zmian, wówczas powinno się zaobserwować bardziej oczywistą reakcję centrum decyzyjnego w postaci prób wypracowania jednoznacznego zaangażowania Niemiec w obliczu szokowych zmian otoczenia międzynarodowego, przejścia bardziej przywódczej roli i kontrolowania procesu kształtowania rozwiązań wspólnotowych.

POLITYKA OBRONNA – PODNIESIENIE WYDATKÓW NA OBRONNOŚĆ

Podstawowym przedmiotem rozbieżności w stosunkach z USA było od lat unikanie przez Niemcy finansowania wydatków na sojuszniczą obronność, adekwatnego do ich potencjału politycznego i gospodarczego. Zobowiązanie do ich podniesienia przez państwa członkowskie Sojuszu Północnoatlantyckiego podjęte na szczycie w Walii w 2014 r. było realizowane przez rządy koalicji *CDU/CSU-SPD* pod kierownictwem kanclerz Angeli Merkel połowicznie i z dużymi oporami, a wyznaczony na 2024 r. termin osiągnięcia finansowania na poziomie 2% PKB wydawał się nieosiągalny. Wyraźnie chroniczne niedofinansowanie *Bundeswehry*, nieudane próby jej modernizacji i opóźniające się zakupy uzbrojenia, podejmowane po agresji Rosji na Ukrainę w 2014 r., to pokłosie skomplikowanych uwarunkowań strukturalnych i budżetowych (Becker, Mölling 2021: 2-4), a przede wszystkim niedostatecznej woli politycznej obu partii koalicyjnych oraz centrum decyzyjnego (Urząd Kanclerski, Ministerstwo Finansów), unikającego podejmowania projektów polaryzujących koalicję rządową oraz opinię publiczną. Ten aspekt uwidoczniła zwłaszcza kampania wyborcza do *Bundestagu* w 2021 r., w której jednym z ważnych elementów okazała się sprawa odnowienia stosunków transatlantyckich, a właściwie niemiecko-amerykańskich w związku z objęciem prezydentury przez Joe Bidena w 2021 r. Wzbudziło to nadzieje po stronie niemieckiej, iż nowa administracja okaże się skłonna do kompromisów w sferze polityki klimatycznej, współpracy handlowej, a zwłaszcza bardziej elastyczna w kwestii sankcji na przedsiębiorstwa uczestniczące w projekcie budowy gazociągu *Nord Stream 2*. Ewentualne pole koncesji ze strony Berlina w przekonaniu partii chadeckich miało obejmować m.in. zwiększenie wydatków na obronność (Malinowski 2021).

Zapowiedź kanclerza Olafa Scholza z 27 lutego 2022 r. zwiększenia wydatków na obronność do poziomu 2% PKB stanowiła zatem zerwanie z dotychczasową praktyką. Zaproponował on jednocześnie zlikwidowanie długoletnich deficytów w zakresie uzbrojenia *Bundeswehry* poprzez powołanie do życia Funduszu Specjalnego (*Sondervermögen*) i umocowanie go w Ustawie Zasadniczej, co wymagało jej zmiany. Było to niezbędne dla zapewnienia finansowania Funduszu na podstawie kredytów w celu uniknięcia naruszenia tzw. hamulca budżetowego z art. 115. Zamysł Scholza świadczył o gotowości radykalnego odejścia od upośledzonego traktowania spraw obronnych przez rząd z dominującym udziałem partii lewicowych. Na poziomie decyzyjnym propozycja została uzgodniona z wicekanclerzem i ministrem finansów Christianem Lindnerem, a także miała ogólne poparcie ze strony przedstawiciela Zielonych, wicekanclerza i ministra gospodarki i ochrony klimatu Roberta Habecka. Natomiast na poziomie politycznym koalicji nie była ona przedmiotem kolektywnych konsultacji i ustaleń (Amann, Becker, Gebauer, et. all 2022). Zaprezentowanie przez kanclerza pomysłu zmian dokonało się zatem do pewnego stopnia na zasadzie *fait d'accompli*. Przemówienie i tezy Scholza spotkały się z mieszanymi reakcjami – generalnie z aprobatą, także po stronie chadecji, a szczególnie jej lidera, przewodniczącego *CDU* Friedricha Merza, ale także z zaskoczeniem i niedowierzaniem w części

własnej partii i Zielonych oraz sprzeciwem posłów *Die Linke* (PP DB 19/20 2022: 1350-1355).

Pomysł rewolucyjnych zmian w polityce obronnej doczekał się realizacji po ponad trzech miesiącach rokowań. Ostatecznie osiągnięte 29 maja 2022 r. porozumienie przedstawicieli partii koalicyjnych i chadecji zostało bardzo szybko potwierdzone w *Bundestagu* 3 czerwca 2022 r. (DB PP 20/42 2022), kiedy głosami koalicji i chadeckiej opozycji dokonano zmiany Ustawy Zasadniczej przez jej uzupełnienie o ustęp art. 87a upoważniający Federację do założenia Funduszu oraz do zaciągania kredytów w wysokości 100 mld euro (DT DB 20/1409). Utorowało to drogę do uchwalenia w drugim kroku ustawy o powołaniu Funduszu Specjalnego dla *Bundeswehry* na finansowanie projektów uzbrojenia i sprzętu do 2026 r. (DT DB 20/2090).

Opozycja (CDU/CSU) – koalicja: międzypartyjny konsens

Z uwagi na konieczność stworzenia wymaganej większości parlamentarnej 2/3 dla zmiany Ustawy Zasadniczej centralne znaczenie dla realizacji pomysłu kanclerza w sprawie powołania Funduszu miało pozyskanie głosów chadecji. Propozycja Scholza zasadzała się zatem na założeniu, że konieczna będzie współpraca koalicji z główną partią opozycyjną i zamysł ten można określić jako wyjście naprzeciw jej oczekiwaniom dotyczącym wzmocnienia orientacji transatlantyckiej.

Chadecja uzależniała swoje poparcie dla planów kanclerza od spełnienia kilku warunków, a dźwignią nacisku były deklaracje Merza, iż w głosowaniu nad zmianą Ustawy Zasadniczej weźmie udział dokładnie tylko tylu posłów chadeckich, ilu będzie potrzeba do stworzenia arytmetycznej większości 2/3 („Streit um Sondervermögen“ 2022), co miało zmusić kanclerza do zmobilizowania frakcji *SPD* i przekonania oponentów z jej lewego skrzydła do poparcia kursu zmian w polityce bezpieczeństwa.

Kluczowe znaczenie dla *CDU/CSU* miało zwiększenie wydatków na obronność do poziomu 2%, zgodnie z zapowiedzią Scholza z 27 lutego 2022 r., niezależnie od realizacji pomysłu Funduszu, a więc równocześnie przez zwiększenie kwoty wydatków na obronność w budżecie federalnym i w ten sposób długoterminowe, trwałe zapewnienie ich finansowania na wspomnianym poziomie. Kwestia kontynuowania zwiększonych wydatków obronnych na poziomie 2% po 2026 r., czyli po wygaśnięciu Funduszu, stała się dodatkowym przedmiotem sporu rządu i partii koalicyjnych z chadecją (PP DB 20/30 2022: 2666-2667; 2673-2674).

W trakcie specjalnej debaty w *Bundestagu* 27 kwietnia 2022 r. na temat zaproponowanych przez koalicję projektów zmiany Ustawy Zasadniczej i ustawy o powołaniu Funduszu Specjalnego z 13 kwietnia 2022 r. stanowiska *SPD* i Zielonych wypracowane na podstawie kompromisu z frakcjami zostały zaprezentowane przez minister obrony Christine Lambrecht i minister spraw zagranicznych Annalene Baerbock. Były one podobne i odzwierciedlały ustalenia podjęte na szczepku koalicji (PP DB 20/30 2022: 2667-2671; DB DT 20/1410 2022; DB DT 20/1409 2022). Obie partie były przeciwnie zapisaniu wydatków obronnych w Ustawie Zasadniczej z powodów

ideowych, jak i praktycznych (wysokość PKB w momencie ustalania budżetu nie jest jeszcze znana) i opowiadały się za tym, aby środki Funduszu zostały doliczone do wydatków budżetowych na obronność w kolejnych latach do poziomu 2% PKB (by sprostać sojuszniczemu wymogowi przeznaczania 2% PKB na cele obronne), a mechanizm Funduszu miał charakter wyjątkowy i jednorazowy – tj. miałyby obejmować zwiększenie wydatków na uzbrojenie *Bundeswehry* jedynie na okres 5 lat, do 2026 r. Stanowisko to zarazem oznaczało, że po zrealizowaniu środków z Funduszu kwestia dalszego podnoszenia wydatków po 2026 r. wymagałaby kolejnych ustaleń i negocjacji w celu ich utrzymania na poziomie 2% przez zwiększenie ich udziału w budżecie federalnym.

W ustawie o Funduszu zapisano: „za pomocą Funduszu Specjalnego będą udostępniane na rzecz wydatków na obronność według kryteriów *NATO* na podstawie aktualnej prognozy rządowej średnio dwa procent PKB przez maksymalnie pięć lat” (DT DB 20/2090 2022: 3). Formuła ta oznaczała, że *CDU/CSU* nie udało się wprowadzić swojego pomysłu, aby budżet obronny traktować rozdzielnie od środków z Funduszu. Przede wszystkim strona koalicyjna skutecznie zbiła postulat chadecji, aby w Ustawie Zasadniczej zakotwiczyć dwuprocentowy poziom wydatków na obronność („Die richtige Antwort auf die Zeitenwende” 2022). Nasuwa się wniosek, że niezależnie od względów praktycznych dla takiego podniesienia wydatków na obronność nie można było stworzyć większości, zarówno ze względu na ideowy opór ze strony lewicowych odłamów *SPD* i Zielonych, jak i zastrzeżeń *FDP*, zainteresowanej utrzymaniem hamulca budżetowego.

Osiągnięte porozumienie zakładało kompromis mówiący, że po wyczerpaniu środków kredytowych w ramach Funduszu w przyszłości będą nadal udostępniane z budżetu federalnego środki finansowe niezbędne dla realizacji sojuszniczego wymogu osiągnięcia celów w zakresie podnoszenia zdolności wojskowych. Zostało to następnie potwierdzone w ustawie o Funduszu (DT DB 20/2090 2022: 3). W zamian za to w drugim punkcie spornym dotyczącym przeznaczenia środków z Funduszu, strona koalicyjna pod wpływem centrum decyzyjnego i jego priorytetu zlikwidowania największych deficytów w zakresie uzbrojenia, wyszła naprzeciw chadecji i wycofała się z forsowanego przez Zielonych pomysłu ujęcia w Funduszu wydatków na obronę w przestrzeni cybernetycznej (DB PP 20/42 2022: 4241). Zieloni uznali rację *CDU/CSU*, że Fundusz powinien być przeznaczony wyłącznie do zaspokojenia potrzeb *Bundeswehry* w dziedzinie uzbrojenia i wyposażenia, a więc na wzmocnienie polityki obronnej i pozycji Niemiec.

Za realizację postulatu *CDU/CSU* można uznać także dołączenie do ustawy specjalnego planu adresującego najbardziej palące deficyty i wskazującego priorytetowe projekty uzbrojenia mające uzyskać finansowanie poprzez nowy instrument (Projekte Sondervermögen Bundeswehr 2022). Można uznać, że odpowiadało to priorytetom centrum decyzyjnego, a chadecja mogła być usatysfakcjonowana, że kluczowe projekty były ukierunkowane na realizację zobowiązań sojusznicznych. Projekt zakupu samolotów *F35* marki *Lockheed* na użytek udziału Niemiec w programie *nuclear sharing* oznaczał teraz potwierdzenie atlantyckiej linii w polityce bezpieczeństwa

Niemiec. Ponadto nadzór nad realizacją projektów miało sprawować nowe gremium doradcze w ramach komisji budżetowej *Bundestagu*, co miało zapewnić *CDU/CSU* wgląd i kontrolę w stan realizacji wydatkowania środków Funduszu. *CDU/CSU* nie zdołała też przeforsować pomysłu przedłożenia planu amortyzacji Funduszu; w ustawie skwitowano to stwierdzeniem, że nastąpi to po uruchomieniu wszystkich środków w stosownym czasie.

Kanclerz – koalicja: mobilizacja zaplecza

Pierwotnym warunkiem powodzenia inicjatywy Scholza było przewycięzenie niechęci do zwiększenia wydatków na obronność do 2% po stronie własnej partii. Kluczowe dla kanclerza było zapewnienie sobie bezwarunkowego poparcia frakcji *SPD* – zarówno jej przewodniczącego Rolfa Mützenicha, wpływowego polityka artykułującego potrzebę światowego rozbrojenia nuklearnego, prowadzenia polityki na rzecz pokoju, negującego potrzebę zwiększania wydatków obronnych i współpracy wojskowej z USA oraz domagającego się wyprowadzenia Niemiec z programu współdzielenia nuklearnego (*nuclear sharing*) w Sojuszu Północnoatlantyckim, jak i podzielających ten punkt widzenia parlamentarzystów. Inny wpływowy przedstawiciel tradycyjnego podejścia do spraw polityki bezpieczeństwa we frakcji *Bundestagu*, Ralf Stegner, również zagorzały zwolennik rozbrojenia, łączony był z grupą młodszych stażem posłów sprawujących mandat pierwszą kadencję, a w szczególności z wpływową młodzieżówką partyjną (*Jusos*) i jej przewodniczącą Jessicą Rosenthal, prominentnym sekretarzem partii Kevinem Kühnertem, a także grupą ok. 25 młodszych parlamentarzystów skupionych w *Forum Demokratische Linke 21* (Hagen 2022) i jego przewodniczącym Sebastianem Roloffem, czy też ugrupowaniem *Parlamentarische Linke* z ustosunkowanymi politykami we frakcji: Matthiasem Mierschem (członkiem zarządu *SPD* i rzecznikiem PL) i Sönke Rixem (zastępcą przewodniczącego frakcji).

Oceniając postawę *SPD* należy zauważyć, że kurs kanclerza, chociaż w obliczu kluczowego etapu i zarazem pierwszego poważnego testu *Zeitenwende* stanowił zerwanie z dotychczasowym tradycyjnym stanowiskiem lewicy, zasadniczo nie był mocniej kwestionowany przez lewe skrzydło *SPD* (*Forum Demokratische Linke 21*), co należy uznać za jego sukces w mobilizowaniu zaplecza własnej partii. Ogólnie można to tłumaczyć obawami przed komplikowaniem sytuacji kanclerza, a szerzej nadal oddziaływaniem szoku, jaki wywołała agresja Rosji (Lohse, 2022). W głosowaniu nad zmianą Ustawy Zasadniczej sprzeciw z szeregów wyraziło jedynie 5 posłów, w tym szefowa *Jusos* Jessica Rosenthal (PP DB 20/42, 2022: 4227). Do tej pory dla przedstawicieli lewego skrzydła partii zwiększanie wydatków do poziomu 2% PKB było niewyobrażalne, a z trudem akceptowalny był dalszy udział Niemiec w programie *nuclear sharing*, tym bardziej jego kontynuacja dzięki zaopatrzeniu w samoloty produkcji amerykańskiej, a nie na bazie samolotu *Eurofighter*. Wprawdzie Rolf Mützenich groził nawet, że rozwiązanie podniesienia wydatków

i Funduszu możliwe jest bez konsensusu z chadecją w sprawie zmiany Ustaw Zasadniczej, np. w ramach aktualnego budżetu obronnego, a dalej nie wykluczał, iż Fundusz powinien obejmować także wydatki na cele określone poszerzonym pojęciem bezpieczeństwa i pomocą rozwojową (Lohse 2022), to początkowe obawy, iż we frakcji *SPD* ujawni się duża grupa oponentów zmiany konstytucji i pomysłu specjalnego Funduszu, podsycane zapowiedziami F. Merza o warunkowym poparciu chadecji dla pomysłu Scholza, nie sprawdziły się. Większość posłów *SPD* stanęła za kanclerzem, w ślad za Mützenichem *nolens volens* akceptując jego kurs, co ogólnie można tłumaczyć obawami przed osłabianiem pozycji Scholza (Gathmann, Gebauer, Hagen, i in. 2022), który musiałby być zdany na głosy chadecji. Mniejsza niepewność co do zakresu akceptacji dla wyników porozumienia koalicji z chadecją występowała u Zielonych, których młodzieżowa organizacja *Junge Grünen*, jak i koordynatorka lewego skrzydła Jamilla Schäfer krytykowały kompromis z *CDU/CSU* w duchu zgłaszanych wcześniej postulatów objęcia Funduszem również wydatków pozamilitarnych (Gathmann, Gebauer, Hagen, i in. 2022). Również szok wynikający z agresji Rosji niwelował obawy.

Właśnie zapewnienie sobie poparcia własnej frakcji albo wyciszenie głównych oponentów w tak newralgicznym dla *SPD* obszarze, jakim jest polityka obronna, stanowiło dla kanclerza klucz do powodzenia *Zeitenwende*. Sytuacja ta z zachowaniem wszelkich proporcji przypominała dwa wcześniejsze polityczne zaangażowania z udziałem socjaldemokratycznych kanclerzy. Opór we frakcji przeciw planom dobrojenia *NATO* w 1982 r. doprowadził do upadku rządów kanclerza Helmuta Schmidta, a w 2001 r. z podobnym problemem, choć w mniejszej skali, borykał się kanclerz Gerhard Schröder, wymuszający na własnej frakcji poparcie dla decyzji o udziale *Bundeswehry* w operacji *Enduring Freedom*.

Potencjał oponentów wobec zwiększania wydatków obronnych wśród Zielonych był mniejszy i nie wynikał z tradycji pacyfistycznego rozumienia bezpieczeństwa, jak w przypadku *SPD*, ile raczej z bardziej nowoczesnego, tzw. poszerzonego ujmowania bezpieczeństwa, odnoszącego się do cyberbezpieczeństwa czy zapobiegania katastrofom naturalnym. Zaaprobowanie koncepcji zwiększenia wydatków na obronność za pomocą Funduszu było również w przypadku Zielonych prawdziwym sprawdzianem elastyczności. Faktycznie jednak to szok wynikający z agresji Rosji był decydującym czynnikiem dalszej pragmatycznej modyfikacji stanowiska tej partii i porzucania niechęci wobec wzmacniania *Bundeswehry* i – generalnie – czynnika militarnego.

Zieloni postulowali nierealistycznie rozwiązanie pakietowe, zamierzając połączyć z wydatkami na *Bundeswehre* rozwój tzw. poszerzonego bezpieczeństwa obejmującego takie sprawy infrastrukturalne, jak suwerenność energetyczna, ochrona przed katastrofami i pomoc rozwojowa, a także wspieranie państw partnerskich (A. Baerbock) (DB PP 20/42 2022: 4228). Podejścia Zielonych nie podzielała *FDP*, która jednak w ramach ustępstwa wobec koalicjanta zgodziła się na finansowanie tych zamierzeń z budżetu federalnego, w tym przez przygotowanie specjalnej strategii wzmocnienia bezpieczeństwa cyberprzestrzeni i uchwalenie specjalnej ustawy doty-

czącej cyberobrony („Sondervermögen soll jetzt schnell umgesetzt werden“ 2022; „Weg für Bundeswehr-Milliarden ist frei“, 2022), co zostało też przyjęte w ustawie o Funduszu (DT DB 20/2090 2022: 3).

FDP w pewnym dwugłosie – choć opowiadała się generalnie podobnie jak *CDU/CSU* za zwiększaniem wydatków – kładła nacisk również na dotrzymanie reguł fiskalnych. Dla *FDP* liczył się przede wszystkim jeden warunek poparcia dla koncepcji Funduszu – aby zwiększenie wydatków na obronność nie naruszało reguły hamulca budżetowego, co mogłoby nastąpić w przypadku gwałtownego podniesienia ich wysokości w budżecie obronnym do poziomu 2%. Łącznie przekładało się to na ostrożne podejście do postulatu chadecji o zwiększeniu wydatków obronnych w budżecie.

WSPARCIE MILITARNE DLA UKRAINY

Drugi aspekt zapowiedzianej przez kanclerza zmiany w polityce bezpieczeństwa dotyczył udzielenia pomocy Ukrainie poprzez dostawę uzbrojenia. W opinii krytycznych komentatorów i opozycji, a nawet niektórych przedstawicieli koalicji ograniczony lub niedostateczny w porównaniu z innymi partnerami z Sojuszu Północnoatlantyckiego (w gruncie rzeczy: USA, Wielką Brytanią, Polską i państwami bałtyckimi), wymiar zaangażowania Niemiec kontrastował wyraźnie z ich potencjałem gospodarczym i militarnym, a także z ich ogólnymi aspiracjami europejskimi i międzynarodowymi. Wydaje się jednak, że w rzeczywistości opóźnione, inkrementalne zaangażowanie Niemiec w dostawę uzbrojenia na Ukrainę odpowiadało ich wcześniejszej, raczej pasywnej linii postępowania w sprawach militarnych, dodatkowo splecionej w tym przypadku z liczeniem na jakiś szcztkowy dialog z Rosją.

Biorąc pod uwagę sojusznicze perswazyje i oczekiwania wyrażane na forum Sojuszu Północnoatlantyckiego, szerzej rachuby związane z utrzymaniem wysokiego statusu Niemiec w Sojuszu, jak i ich wysoki potencjał, teoretycznie – z perspektywy *realizmu* – wszystkie te okoliczności powinny skłaniać rząd Scholza do odgrywania roli aktywnego współlidera w zarządzaniu sytuacją kryzysową, w tym nie tylko podjęcia naprawy własnego potencjału militarnego poprzez kreatywne zwiększenie wydatków na obronność (Fundusz Specjalny), lecz także uruchomienie wsparcia militarnego dla Ukrainy i dążenia do określenia polityki Sojuszu w tej sprawie. Tymczasem jednak w analizowanym okresie działania rządu w sprawie dostaw uzbrojenia i sprzętu na Ukrainę na pewno można oceniać jako niejednoznaczne i ograniczone.

Wydaje się, że na takim charakterze reakcji Berlina w dużej mierze zaważyły czynniki wewnętrzne: brak wystarczającego porozumienia nie tylko z opozycją chadecją, jak i w ramach samej koalicji, mniej czy bardziej utajona kontestacja w szeregach *SPD*, a także przywiązywanie przez rząd uwagi do zmieniających się nastrojów opinii publicznej, potępiającej z jednej strony agresję Rosji, a z drugiej strony zaniepokojonej jej możliwymi negatywnymi konsekwencjami dla sytuacji społeczno-ekonomicznej Niemiec, co było instrumentalizowane przez opozycję z prawego (*AfD*)

i lewego (*Die Linke*) skrzydła politycznego spektrum¹. Z uwagi na te okoliczności maksymalizowane dostawy ciężkiego uzbrojenia mogły się jawić jako kłopotliwe dla centrum decyzyjnego i partii kanclerza, byłyby bowiem niespójne z własnymi paucyfistycznymi (choć rezydualnymi) przekonaniem, a zarazem skłaniałyby Rosję do eskalowania wojny i w efekcie opóźniałyby porozumienie dla jej zakończenia.

Można zatem zauważyć, że także w wymiarze *Zeitenwende* dotyczącym dostarczania broni do Ukrainy, występowała analogiczna sytuacja jak przypadku działań rządu na rzecz naprawy potencjału własnych sił zbrojnych. Podjęta przez wąskie centrum przełomowa decyzja wymagała dopiero zbudowania poparcia politycznego i przełamania kolejnego tabu związanego z kwestiami militarnymi.

Łącznie zatem bardziej sprawcza polityka Niemiec w sferze przywództwa w zarządzaniu kryzysem powinna być teoretycznie funkcją zdolności centrum decyzyjnego i przywództwa koalicji do zmobilizowania politycznego zaplecza. Powstaje pytanie, czy w przypadku dostaw ciężkiego uzbrojenia dla Ukrainy centrum decyzyjne, podobnie jak w przypadku Funduszu, było zainteresowane taką mobilizacją? Kanclerz traktował kwestię dostaw (z pominięciem broni pancernej) jako element powściągliwej polityki Niemiec dla unikania angażowania się w wojnę i prowokowania Rosji do eskalacji. Jednak to podejście nie było ustabilizowane w ramach koalicji. Wśród Zielonych i *FDP* coraz częściej rozbrzmiewały głosy podzielające argumenty chadecji na rzecz dostaw, co stawiało kanclerza w niewygodnej sytuacji i wymuszało podejmowanie działań kompensacyjnych.

Stanowisko kanclerza

Zapowiedź Scholza z 27 lutego 2022 r. o dostarczeniu Ukrainie przenośnej broni przeciwpancernej (1000 sztuk) i przeciwlotniczej (500 sztuk Stinger) oznaczała odstępstwo od dotychczasowego stanowiska wobec Ukrainy odmawiającego przekazywania uzbrojenia, jak i szerzej od zasady wykluczającej eksport broni do państw i rejonów objętych konfliktami militarnymi, dopiero co potwierdzonej w umowie koalicyjnej *SPD*, Zielonych i *FDP* (Mehr Fortschritt 2021: 146). Dynamika wojny powodowała wzrost oczekiwań Ukrainy wobec państw Sojuszu Północnoatlantyckiego w sprawie dostaw nie tylko broni o charakterze defensywnym, lecz ciężkiego uzbrojenia m.in. w postaci broni pancernej i artylerii, w tym raketowej. Krytykę ze strony niektórych sojuszników (m.in. Polski, państw bałtyckich), samej Ukrainy, *CDU/CSU*, oponentów we własnych szeregach, jak i opinii publicznej budziły nie tylko brak adekwatnego zaangażowania się rządu, lecz także sposób komunikowania kolejnych transz (np. wobec strony ukraińskiej poprzez media), ich rozmiar, a przede wszystkim nieustanne zwlekanie z realizacją już zapowiedzianych dostaw. Dodatkowo olbrzymie kontrowersje budziła koncepcja udzielenia pomocy na zasadzie okrężnej (*Ring-*

¹ W artykule pominięto analizę stanowiska tych dwóch partii politycznych.

tausch), tj. poprzez kompensacyjne przekazywanie ciężkiego uzbrojenia do państw sojuszniczych głównie w Europie Wschodniej (Słowacja, Czechy, Słowenia, Polska, Grecja), oferujących w zamian swoje tzw. poradzieckie uzbrojenie Ukrainie (głównie czołgi T-72 i transportery BWP) oraz zbywanie przez centrum decyzyjne ofert udostępnienia ciężkiego uzbrojenia przez rodzimy przemysł (*Krauss-Maffei Wegmann* i *Rheinmetall*).

Zwiększająca się pomoc militarna ze strony niektórych sojuszników, głównie USA, Wielkiej Brytanii i państw wschodnioeuropejskich, mierzona w ramach różnych klasyfikacji w relacji do ich PKB lub wydatków przeznaczanych na obronność, szybko uwidoczniła, że Niemcy nie są w żadnym razie liderem tego zaangażowania (Ukraine Support Tracker 2022). Stawką stawała się wiarygodność Niemiec, a przede wszystkim spójność ich polityki bezpieczeństwa i autentyczność dopiero co ogłoszonego programu zmian – zwiększenia wydatków na obronność do 2% PKB zgodnie ze zobowiązaniem sojuszniczym, czy też aktywne popieranie polityki sankcji wobec Rosji.

W rezultacie rosnących oczekiwań w ramach *NATO* i ze strony USA, czego wyrazem było zorganizowanie przez nie specjalnej grupy państw chętnych do niesienia pomocy militarnej Ukrainie (*Ukraine Defense Consultative Group*), kanclerz uruchomił taktykę dozowania ciężkiego sprzętu. Na spotkaniu grupy w Ramstein 26 kwietnia 2022 r. minister Lambrecht zapowiedziała przekazanie 50 samobieźnych dział przeciwlotniczych *Gepard*, a na początku maja ogłosiła dostarczenie z zasobów *Bundeswehry* 7 haubic samobieźnych (*Panzerhaubitze 2000*) w kooperacji z Holandią, przekazującą 5 sztuk tej samej broni. Realizacja tych dostaw, wbrew zapowiedziom, następowała z opóźnieniem i na raty, m.in. z uwagi na konieczność wyszkolenia personelu ukraińskiego.

Punktem kulminacyjnym tej wymuszonej linii adaptacyjnej stała się decyzja kanclerza ogłoszona w trakcie debaty budżetowej 1 czerwca o przekazaniu Ukrainie zaawansowanej technologicznie kluczowej broni w postaci czterech wieloprowadnicowych systemów raketowych *MARS II* (*de facto* dostarczono w lipcu 3 zestawy) i 3 systemów obrony przeciwlotniczej *IRIS T* (w sierpniu kanclerz zapowiedział przekazanie jeszcze 3 kolejnych systemów *IRIS T* i dodatkowo 5 haubic samobieźnych *Panzerhaubitze 2000*) (PP DB 20/40 2022: 3914), co istotnie oznaczało zintensyfikowanie pomocy militarnej wysokiej jakości, choć w wojskach lądowych wywołało to zaniepokojenie osłabianiem własnego potencjału artyleryjskiego (Jungholt 2022).

Kluczowym elementem taktyki ograniczonego zaangażowania w dostarczaniu ciężkiego uzbrojenia i unikania przekazywania broni pancerniej, miała być wspomniana wymiana okrężna. Można bez trudu dostrzec, że dla Niemiec realizacja tej koncepcji miała być wyrazem pragmatycznego godzenia własnych interesów obronnych z interesami innych sojuszników oraz oczekiwaniami Ukrainy. Przekazywanie wycofanych już systemów uzbrojenia starszej generacji (transportery *Marder* i czołgi *Leopard I* i *II4A*) nie Ukrainie, a sojusznikom z *NATO* było uzasadnione tym, iż wedle sojuszniczych uzgodnień pomoc militarna nie obejmuje czołgów produkcji zachodniej, a jednocześnie pozwalało na zaznaczenie zaangażowania Niemiec.

Stanowisko Niemiec w sprawie wsparcia militarnego Ukrainy kanclerz komunikował wielokrotnie i należy zauważyć, że z czasem ono stopniowo ewoluowało. Można wskazać na następujące punkty: Scholz kładł nacisk na aspekt sojuszniczy, tj. Niemcy działają zgodnie z linią ustalaną w Sojuszu Północnoatlantyckim; Niemcy kontynuują dostawy uzbrojenia w takim stopniu, jak inni sojusznicy i nie będą postępować przy tym jednostronnie i na własną rękę („kein Alleingang”); Ukraina nie może przegrać wojny; nie ma mowy o pokoju dyktowanym przez Putina (*Regierungserklärung* 2022); unikanie w wypowiedziach publicznych stwierdzenia, że to Rosja powinna zostać pokonana; nie można uszczuplać zasobów *Bundeswehry* ponad miarę z uwagi na zobowiązania sojusznicze; dostawy broni pancерnej nie wchodzą w grę ze względów historycznych, czyli niedopuszczalnym jest, aby niemieckie czołgi operowały przeciw Rosji, w wyniku czego *NATO* i Niemcy stałyby się stroną w konflikcie, a dalsza eskalacja mogłaby doprowadzić do wojny nuklearnej (PP DB 20/24 2022: 1925; PP DB 20/40 2022: 3907-3916; PP DB 20/50 2022: 5321).

Adaptacyjne stanowisko można interpretować w ten sposób, iż Niemcy postępują w porozumieniu z sojusznikami, lecz nie będą liderem wsparcia dla Ukrainy. Nie będą unikać dostaw, ale będą ją wspierać militarnie tak długo jak to potrzebne, aby nie dopuścić do zwycięstwa Rosji, choć równocześnie należy szukać szansy na podjęcie ewentualnie rozmów o zaprzestaniu walk, np. zawarcia rozejmu.

Odmowa dostarczania ciężkiego uzbrojenia, później już tylko broni pancерnej (kompensować miał ją *Ringtausch* lub też zgody na kontrakty przemysłu niemieckiego na dostawy ciężkiego uzbrojenia, jak np. zezwolenie Ministerstwa Gospodarki i Ochrony Klimatu z 13.07.2022 r. na zakup 100 sztuk *Panzerhaubitze*) przy założeniu, że mogłoby to doprowadzić do trzeciej wojny światowej lub eskalacji nuklearnej, sygnalizowała, że dla kanclerza liczyło się wypracowanie takiej linii działania dla Niemiec, która byłaby asekurowana kontekstem sojuszniczym, *de facto* skrywała by jednak pasywność Niemiec, a jednocześnie – jak liczono – zawierałaby margines szans podjęcia rozmów z Rosją.

Dlatego też Niemcy preferowały realizowanie *Ringtausch* i nawet na rękę były im opóźnienia w negocjowaniu tego rozwiązania z zainteresowanymi partnerami (Polska, Czechy, Grecja) zamiast bezpośrednich dostaw transporterów *Marder* i czołgów *Leopard* do Ukrainy, co spowodowałyby, że odgrywałyby „kierowniczą rolę w sprawach militarnych” (Jungholt, 23.06.2022). Rzeczywiście koncepcja *Ringtausch* wydała pierwsze owoce dopiero pod koniec lata 2022 r., kiedy podpisano porozumienie ze Słowacją, która w zamian za 30 transporterów opancerzonych miała otrzymać 15 czołgów *Leopard 2 A4* z zasobów niemieckiego przemysłu. Zmiana nastąpiła także w podejściu do prób Ukrainy bezpośredniego zakupu uzbrojenia od przemysłu niemieckiego, kiedy minister Habeck zaaprobował wspomniane zamówienie aż 100 *Panzerhaubitze 2000* z realizacją w 2024 r. (*Krauss-Maffei Wegmann*) i amunicji (*Rheinmetall*) na kwotę 1,7 mld euro, ale bez finansowania przez rząd niemiecki (Murphy 2022).

Zgodnie ze swoim adaptacyjnym, wystopniowanym podejściem, w momencie kiedy USA ogłosiły największy dotąd pakiet pomocy rządu 3 mld *USD*, Scholz

po prawie 3 miesiącach milczenia zapowiedział 24 sierpnia 2022 r. kolejne dostawy w 2023 r. uzbrojenia istotnych kategorii (ponownie 3 systemy IRIS, 12 górskich transporterów opancerzonych, 20 wyrzutni rakietowych na pick-upach, amunicję precyzyjną i sprzęt do obrony przed dronami) o wartości 500 mln euro, ale znów z pominięciem broni pancernej. „Będziemy dostarczać dalej broń – od haubic pancernych do systemów obrony przeciwpowietrznej, miesiąc po miesiącu” („Deutschland steht” 2022), a rzecznik rządu wyjaśniał, że jest to „przejsięcie do trwałej modernizacji ukraińskich sił zbrojnych” („Flugabwehrsysteme” 2022). Linię tę prezentował Scholz uparcie także wobec premiera Ukrainy Dimitra Shmyhala w trakcie jego wizyty w Berlinie 3 września 2022 r., sugerując, że Niemcy nie będą robić precedensu, ponieważ „dotąd żaden czołg produkcji zachodniej nie dostał przekazany, a Niemcy nie będą działać na własną rękę” („Ukrainischer Regierungschef” 2022). Przy tym odrzucił propozycję Ukrainy, aby mogła ona dokonać zakupu 100 czołgów *Leopard VIIA* za 1,55 mld euro bezpośrednio od firmy *Krauss-Meffei Wegmann*, ani też nie był gotowy przekazać wycofanych z użytku transporterów *Dingo* z zasobów *Bundeswehry* (Geiger, Schwung 2022).

Jednak kilka dni później w wywiadzie dla *FAZ* uniknął jednoznacznej odpowiedzi na pytanie o dostawy czołgów; nie wykluczał tego, zostawiając sobie furtkę na przyszłość. Wymijająco kanclerz zaproponował natomiast podział dostaw, dla Niemiec rezerwując główną rolę w obronie powietrznej i artylerii („Interview mit Bundeskanzler Scholz” 2022). Jednak na kolejnym spotkaniu ministrów obrony formatu z Ramstein 7 września 2022 r., choć sekretarz obrony L. Austin pochwalił Niemcy za dostawy broni przeciwlotniczej, to jednocześnie pojawiło się wezwanie do zakończenia przekazywania Ukrainie „posowieckiej” broni pancernej w ramach *Ringtausch* i rozpoczęcia dostaw nowoczesnej broni zachodniej. Z pewnością to wezwanie, jak i kolejna transza ciężkiego uzbrojenia z USA (o wartości 675 mln USD) wytworzyły kolejną presję adaptacyjną na stronę niemiecką jako dysponenta broni pancernej i oczekiwanie zakończenia lub uzupełnienia inicjatywy *Ringtausch* dalszymi dostawami broni zachodniej produkcji („USA und Deutschland” 2022). I znowu wymijająca, skromna w porównaniu z olbrzymimi oczekiwaniami premiera Shmyhala kompensacja ze strony Niemiec objęła tym razem ofertę szkolenia w zakresie rozminowywania (razem z Holandią) oraz dostarczenie sprzętu i wyposażenia zimowego dla armii ukraińskiej.

Jak bardzo kurs Scholza był uzależniony od „szoków zewnętrznych” – dynamicznego rozwoju sytuacji na Ukrainie, pokazała udana kontrofensywa ukraińska w pierwszej połowie września 2022 r. Skala wyzwania, przed jakim znalazł się rząd i osobiście kanclerz wzrosła znacząco w kontekście sojuszniczym, kiedy przedstawiciel USA (ambasador USA w Niemczech Amy Gutmann) wyrażając publicznie uznanie dla dotychczasowej kontrybucji Niemiec, jednocześnie perswadowała Scholzowi objęcie większej przywódczej roli. Następnie ambasada w mediach społecznościowych wskazywać, iż „decyzja o rodzajach dostaw należy do każdego kraju z osobna”, zasugerowała zmianę stanowiska w newralgicznej sprawie dostaw broni pancernej (Geiger, Schwung, Sturm 2022). Podważyło to dotychczasową asekuracyjną kon-

strukcję kanclerza wyczekiwania na decyzję USA i unikania działania na własną rękę (Brössler, Krüger, Szymanski 2022; Gathmann, Gebauer, Hagen, i in. 2022). Oczekiwania administracji USA, a także wezwania sekretarza generalnego Jensa Stoltenberga państw członkowskich o przekazywanie broni z rezerwowych zasobów oznaczały, iż z punktu widzenia partnerów Niemiec dezaktualizuje się właśnie argument Lambrecht, iż zachowanie zdolności obronnych na rzecz Sojuszu to priorytet przed dostawami dla Ukrainy. W obliczu tego oraz pod wpływem zmasowanej krytyki ze strony *CDU/CSU* i wewnątrz koalicji, kanclerz i minister obrony ponownie poczuli się zmuszeni do działań kompensacyjnych. Minister Lambrecht 14 września ogłosiła decyzję o przekazaniu kolejnych 2 wieloprowadnicowych wyrzutni raketowych *MARS II* oraz 50 pojazdów opancerzonych *Dingo* („Weitere Raketenwerfer” 2022), 16 września rząd federalny nieoczekiwanie zgodził się na podpisanie kontraktu przez koncern *Krauss-Maffei Wegmann* z Ukrainą na dostawę do 2025 r. 18 nowoczesnych armatohaubic *RCH-155* o wartości 216 mln euro z puli zaferowanych Ukrainie wcześniej 100 egzemplarzy (Geiger, Schwung 2022a), a 19 września pozwolił na natychmiastowe przekazanie kolejnych 4 armatohaubic *Panzerhaubitze 2000*. Rząd mógł też zdyskontować porozumienie z Grecją, która zgodziła się na przekazanie 40 sztuk transportera opancerzonego *BWP1* w zamian za 40 sztuk transportera *Marder* („Deutsch-Griechischer Ringtausch“ 2022).

Koalicja – opozycja: ponadpartyjny punkt wyjścia

Kluczowe dla publicznego prezentowania stanowiska przez rząd i koalicję, jak i wywierania presji przez opozycję chadecką było forum *Bundestagu*; okazję dało kilka debat: w związku ze wspólną uchwałą partii koalicji i chadecji wzywającą m.in. do wsparcia militarnego Ukrainy (28 kwietnia 2022 r.), ze szczytem UE w sprawie Ukrainy w dniach 30-31 maja 2022 r. (18 maja 2022 r.), prezentacją budżetu (1 czerwca 2022 r., 7 września 2022 r.) oraz wnioskami chadecji w sprawie dostaw uzbrojenia (7 lipca 2022 r., 22 września 2022 r.). W ich trakcie stanowisko kanclerza było niezmiennie przedmiotem ostrej krytyki ze strony chadecji, wytykającej opóźnienia w sprawie dostaw uzbrojenia dla Ukrainy, fiasko koncepcji *Ringtausch* i obstrukcję w wydawaniu przez Federalną Radę Bezpieczeństwa zezwoleń na eksport ciężkiego uzbrojenia przez niemieckie firmy zbrojeniowe. Testowany przez *CDU/CSU* kurs centrum decyzyjnego na kontynuowanie ograniczonych dostaw był z kolei poddawany dwojakim napięciom w ramach koalicji: z powodu coraz częściej artykułujących swoje niezadowolenie przeciwników udzielania nieograniczonego wsparcia militarnego ciężkim sprzętem w *SPD* oraz za sprawą otwartej krytyki w mediach ze strony coraz liczniejszych i widoczniejszych rzeczników utrzymania dostaw ciężkiego uzbrojenia (w tym rozszerzenia choćby o część kategorii broni pancerniej) wśród Zielonych i w *FDP*.

Punktem zwrotnym w sprawie ustalenia przez centrum decyzyjne adaptacyjnego kursu w sprawie dostaw ciężkiego uzbrojenia stało się przegłosowanie 28 kwietnia

2022 r. uchwały *Bundestagu* przygotowanej wspólnie przez frakcje koalicji i *CDU/CSU*, w której wezwano rząd federalny do „kontynuowania dostaw uzbrojenia i włączenia do nich ciężkiego uzbrojenia i kompleksowych systemów na przykład w ramach wymiany okrężnej” (DT DB 20/1550). W debacie 27 kwietnia szef frakcji *CDU/CSU* F. Merz usiłował zdyskontować wspólną ponadpartyjną uchwałę dla własnej partii, zauważając, że wynika ona z potrzeby skorygowania linii rządu. Atakował osobiście kanclerza (i *SPD*) z powodu jego kluczenia w sprawie pomocy dla Ukrainy, a zwłaszcza wskazywania, że „dostawy broni przez Niemcy mogą wywołać trzecią wojnę światową”, co według niego jest „nieodpowiedzialne; ponieważ prowadzi do wniosku, że z punktu widzenia kanclerza wszystkie inne kraje, które robią więcej dla Ukrainy niż my (...) zwiększają zagrożenie wojną w Europie” i ocenił, że było to wyrazem błędnej polityki *appeasementu*. Merz wyraził nadzieję, że uchwała oparta na szerokim ponadpartyjnym konsensie da rządowi podstawę do zwiększenia dostaw broni do Ukrainy (PP DB 20/31 2022: 2721).

Przewodniczący *SPD* Lars Klingbeil starał się podkreślać prekursorską rolę kanclerza, podkreślając, iż to dopiero rząd Scholza zerwał z wcześniejszą praktyką dostarczając broń na Ukrainę, i że robi to coraz intensywniej, przestrzegając zasad porozumiewania się z partnerami, nie naruszając własnej obrony terytorialnej i sojuszniczej oraz unikając stania się stroną w wojnie (PP DB 20/31 2022: 2724). Przedstawiciel *FDP* Christian Dürr poparł dostawy ciężkiego uzbrojenia wskazując, że są one „obecnie koniecznością”, a Niemcy kierując się zasadą dostarczania takiego rodzaju broni, którą przekazują inni sojusznicy – USA, Francja, Wielka Brytania – „stają tym samym w jednym szeregu z partnerami” i „muszą sprostać swojej odpowiedzialności” (PP DB 20/31 2022: 2727). Przedstawicielka Zielonych Agnieszka Brugger jednoznacznie poparła dostawy ciężkiej broni:

„to nie jest prosta decyzja, żeby dostarczać śmiertcionośną broń (...). Ale w tych dramatycznych tygodniach nie można i nie wolno okazywać fałszywie rozumianej powściągliwości, która nie jest w stanie się przeciwstawić brutalnym wojennym kalkulacjom. Wsparcie Ukrainy uzbrojeniem (...) jest przesłanką, że wojna w końcu może zakończyć się negocjacjami, które nie będą dyktowane przez Rosję” (PP DB 20/31 2022: 2729).

Okoliczności powstania tej uchwały obrazowały napędową rolę opozycji chadeckiej w kwestii dostaw uzbrojenia, m.in. poprzez wykorzystywanie głosów zwolenników dostaw wśród *FDP* i Zielonych. Przewodniczący *CDU* F. Merz złożył najpierw projekt uchwały wzywającej rząd do dostaw ciężkiego uzbrojenia na Ukrainę „dla zwalczania rosyjskich wojsk inwazyjnych” (DT DB 20/3490), czym sprytnie zepchnął kanclerza i koalicję do defensywy. Z punktu widzenia Scholza kalkulacja przy udzieleniu zgody na wspólną uchwałę obejmowała uniknięcie utraty wiarygodności i zarzutu o bezczynność rządu w obliczu agresji i okrucieństw Rosji na Ukrainie, jak i zaspokojenie zwolenników dostaw również w *FDP* i Zielonych (Carstens, Leithäuser 2022). Zgodę *SPD* na wspólny wniosek międzyfrakcyjny, podobnie zresztą jak wspomnianą skorelowaną w czasie z uchwałą *Bundestagu* deklarację w sprawie dział *Gepard*, złożoną przez minister Lambrecht 27 kwietnia

w Ramstein, można odczytywać zatem jako próbę zneutralizowania polaryzacyjnej presji *CDU/CSU* i uniknięcia fermentu w *FDP* i Zielonych. Z drugiej strony *SPD* wyraźnie na tle Zielonych i *FDP* sceptyczna, zmuszona została do poparcia kursu na dostawę ciężkiego uzbrojenia.

Opozycja (CDU/CSU) – centrum decyzyjne: ofensywa na rzecz dostaw broni

W trakcie debaty nad oświadczeniem rządowym dotyczącym szczytu UE w sprawie Ukrainy w dniu 19 maja 2022 r. kanclerz spotkał się ponownie z atakami chadeckiej opozycji. F. Merz domagał się dalszych dostaw ciężkiego uzbrojenia i zarzucił bardzo ostro Scholzowi w tym kontekście „podwójną grę“, słusznie zwracając uwagę, iż kanclerz tworzy mylne wrażenie, jakoby dostawy uzbrojenia odbywały się. Tymczasem w rzeczywistości z Niemiec nie przekazano we wcześniejszych tygodniach prawie żadnej broni oprócz *Gepardów*, zapowiadana wymiana okrężna nie przyniosła dotąd efektów, zaś niemieckie firmy zbrojeniowe skarżyły się od tygodni, że nie otrzymują żadnych zezwoleń na eksport broni na Ukrainę. Ostra recenzja trafiała w zasadzie w sedno polityki na zwłokę uprawianej przez ośrodek decyzyjny.

„Jeśli *Zeitenwende* rzeczywiście ma być epokową zmianą, którą opisał Pan z tego miejsca w swojej deklaracji z 27 lutego, to dzisiejsza deklaracja pozostaje daleko za koniecznymi działaniami dla aktywnego ukształtowania *Zeitenwende*. Więcej musi być spełnione, Panie Kanclerzu. Dziś jeszcze jest za mało“. (PP DB 20/37 2022: 3493).

Zarzuty Merza kanclerz parował w trakcie debaty budżetowej (1 czerwca 2022 r.), tłumacząc swoją decyzję o przekazaniu wieloprowadnicowych systemów rakietowych *MARS II* i systemów przeciwlotniczych *IRIS T* względami sojuszniczymi, czyli partnerstwem z USA, a konkretnie potrzebą dostosowania do kursu administracji prezydenta Bidena, która postanowiła przekazać systemy rakietowe dalekiego zasięgu:

„To rzeczywiście świadczy o wywierającej wrażenie jakości naszych stosunków transatlantycznych, że intensywnie konsultujemy się, że się dokładnie umawiamy, że wspólnie działamy. (...) W tych dniach rozmawiamy o tym [dostawach wyrzutni rakietowych – K.M.] i umówiliśmy się z USA, że to, co jest w ramach naszych technicznych możliwości będzie naszym wkładem. (...) Działamy w każdym razie w konwoju z naszymi sojusznikami (...) Będzie on określał naszą politykę“ (PP DB 20/40 2022: 3914).

Można wywnioskować z tej wypowiedzi, że kanclerz wyzyskał stanowisko administracji Bidena dla osiągnięcia dwojakich celów: zademonstrowania transatlantyczności niemieckiej *Zeitenwende*, a zarazem zneutralizowania krytyków w koalicyjnych szeregach, tj. wśród Zielonych i *FDP*, jak i chadeckiej opozycji. Tym samym mógł kontynuować swoją linię ograniczonej pomocy, a nawet ją kompensować zapowiedzią wsparcia dla kandydatury Ukrainy w UE w trakcie wizyty w Kijowie (16 czerwca 2022 r.).

W obliczu opóźniających się zapowiedzianych dostaw broni w lipcu 2022 r. taktyka chadecji oparta była na poszerzaniu wylomu w stanowisku rządu, jaki stworzyła uchwała kwietniowa. Polegało to na stałym napominaniu kanclerza przez czołowych

polityków i ekspertów frakcji *CDU/CSU* do zwiększania dostaw broni, a zwłaszcza do przekazania broni panczernej (transporterów opancerzonych *Marder* i czołgów *Leopard*), przy zarzucaniu mu lekceważenia wspólnej przełomowej uchwały *Bundestagu* z 28 kwietnia oraz wykorzystywaniu upublicznianych trudności w negocjowaniu z sojusznikami sprawy *Ringtausch*, przeciwstawianiu pozytywnego przykładu dostaw zaawansowanych broni z USA, Polski, Wielkiej Brytanii i Czech (przedstawiciel *CDU/CSU* w komisji spraw zagranicznych Roderich Kiesewetter) oraz w związku z tym posługiwaniu się argumentem postępującego spadku uznania międzynarodowego rządu Scholza. Wiceprzewodniczący frakcji *CDU/CSU* Johann Wadepuhl twierdził, iż to na kanclerzu będzie ciążyć odpowiedzialność za ewentualna porażkę Ukrainy, której Niemcy nie dostarczały ciężkiego uzbrojenia (Specht, 2022). Frakcja *CDU/CSU* zasiała w szeregach koalicji ferment, kiedy złożyła kolejną ponaglącą uchwałę, wzywającą rząd m.in. do wyrażenia zgody na dostawy 200 transporterów *Fuchs* (DT DB 20/2623), a potem w głosowaniu w dniu 7 lipca 2022 r. 12 posłów z *FDP* i Zielonych wstrzymało się od głosu (PP DB 20/47 2022: 5020), co należy uznać za demonstrację niezadowolonia wobec linii kanclerza.

W trakcie debaty budżetowej w *Bundestagu* 7 września 2022 r. lider chadecji F. Merz atakował kanclerza bez pardonowo zarzucając mu po raz kolejny zwlekanie z dostawami ciężkiego uzbrojenia wbrew zobowiązującej go do tego uchwały z 28 kwietnia. Merz przywołując słowa berlińskiego politologa Herfrieda Münklera, iż przez dostawy broni przyspiesza się proces, na końcu którego stoją negocjacje i aprobując jego konkluzję, iż „Droga (...) do stołu rokowań wiedzie wyłącznie poprzez militarne sukcesy Ukrainy, które odbiorą Rosji nadzieje na wielkie zwycięstwo”, utrzymywał *a contrario*, iż postawa kanclerza przyczynia się do osłabiania Ukrainy i odwleka zakończenie wojny. Drugi argument Merza wydawał się nawet bardziej kluczowy dla jego punktu widzenia. Wzywając kanclerza do powtórzenia słów Münklera: „Panie kanclerzu, takich jasnych słów oczekiwaliśmy od Pana. Tym samym objąłby Pan przywództwo nie tylko w Niemczech, lecz także w całej Europie” (PP DB 20/50 2022), wskazał na przywództwo Niemiec. Należy więc zauważyć, że niezależnie od intencji wsparcia Ukrainy niesłuchanie ważnym motywem dla Merza były względy statusowe – w tym przypadku były to obawy przed możliwością dalszego osłabienia wpływów Niemiec wśród sojuszników.

Po stronie chadecji udana kontrofensywa Ukrainy dała wyraźny impuls do radykalizowania krytyki kanclerza. Zwyczajowe wezwania do dostarczania czołgów (rzecznik frakcji ds. obronności Florian Hahn, *CSU*) („Ukrainischer Etappensieg”, 2022) szybko przerodziły się w szerszą zakrojoną akcję na rzecz uchwały *Bundestagu*, którą można odczytywać jako próbę zdyskontowania pogłębiającego się fermentu w szeregach Zielonych i *FDP* i wywarcia zwiększonej presji na *SPD* i kanclerza. F. Merz ponowił atak z powodu rozmowy Scholza z Putinem w dniu 13 września 2022 r. i jego apeli o „dyplomatyczne rozwiązanie” w sprawie rozejmu i opuszczenia terytorium Ukrainy przez wojska rosyjskie. Zarzucał kanclerzowi, że proponuje rokowania ponad głowami Ukraińców, tymczasem „Niemcy nie są pośrednikiem, lecz stoją po stronie Ukrainy” oraz „tak jak rząd mówi, że nie wolno działać w pojedynkę

w sprawie dostaw broni, tak nie może działać w pojedynkę także żądając rokowań w sprawie rozejmu” (tzn. ponad głowami Ukraińców). Co więcej, zwlekanie z dostawami kluczowych dla kontrofensywy na południu Ukrainy broni (pancernych) mogłoby zmusić ją do przedwczesnych koncesji wobec Rosji (Gutschker, Schuller 2022). Projekt uchwały *CDU/CSU* wzywał kanclerza do „przejęcia odpowiedzialności za przywództwo” i natychmiastowego wydawania zezwoleń na eksport ciężkiego uzbrojenia z zasobów przemysłu, jak i w szczególności opancerzonych wozów bojowych i więcej dalekosiężnej artylerii z zasobów *Bundeswehry*, a ponadto zagwarantowania wyszkolenia przez *Bundeswehrę* żołnierzy ukraińskich do obsługi tego sprzętu (DT DB 20/3490). Merz dezawuował jako „grę znaczonymi kartami” argumentację Scholza i Lambrecht, przekonujących, że istnieje między sojusznikami porozumienie w sprawie nieprzekazywania broni pancernej (Gutschker, Schuller 2022). Przedkładane przez chadecję uchwały w sprawie ciężkiego uzbrojenia dla Ukrainy (DT DB 20/2347; DT DB 20/3490) i debaty w *Bundestagu* (w dniach 22 i 28 września 2022 r.) ukierunkowane na wikłanie rządu i koalicji w różne sprzeczności pomiędzy faktem, że przekazywano znaczące kategorie ciężkiego uzbrojenia, lecz pomijano broń pancerną, okazywały się skuteczne jedynie w tym sensie, że przyczyniały się do pogłębiania polaryzacji w szeregach koalicji przez wyzyskiwanie rozbieżności między Zielonymi, *FDP* oraz *SPD* (PP DB 20/54 2022: 5870 i nast.; PP DB 20/56 2022: 3175 i nast.)

Naciski chadecji zwiększały się każdorazowo w związku z decyzjami administracji USA w sprawie wsparcia dla Ukrainy. Uzasadnienia wniosków frakcji *CDU/CSU* wzywających rząd do przekazywania ciężkiego uzbrojenia odwoływały się właśnie do kontekstu sojuszniczego. Zapowiedzi kanclerza o kolejnych transzach wsparcia w pewnej korelacji czasowej z decyzjami administracji USA pozwalały mu dokumentować obraną taktykę niewychodzenia przed sojuszniczy szereg, prezentowania własnego stanowiska jako skoordynowanego z administracją amerykańską. W szczególności dotyczyło to nie tyle zapowiadanych dostaw broni, ile kontrowersyjnej kwestii odmowy przekazania broni pancernej. Stanowisko kanclerza zakładało, że Niemcy nie prześlą swoich czołgów *Leopard* tak długo, jak Waszyngton nie będzie gotów dostarczać Ukrainie swoich czołgów typu *Abrams*. W rzeczywistości jednak administracja USA, sama nie decydując się na transfer czołgów *Abrams* ze względów logistycznych i technicznych, nigdy publicznie nie domagała się od rządu niemieckiego przekazywania broni pancernej, ani też nie blokowała jej, uznając, iż decyzje o zakresie pomocy każde państwo członkowskie podejmuje samodzielnie. (Sattar 2022).

Kanclerz przekonywał publicznie, że jego linia jest właśnie zorientowana sojuszniczo, bo podąża za kursem prezydenta Bidena, który zakładał sukcesywne wspomaganie wojskowe Ukrainy dla wzmocnienia jej pozycji wobec Rosji i doprowadzenia w ten sposób do rokowań (tzn.: a nie do pokonania Rosji):

„To, co robimy, jest osadzone we wspólnym działaniu z naszymi sojusznikami, zwłaszcza Stanami Zjednoczonymi Ameryki. Kto chce mnie zrozumieć, każdy, kto chce pojąć, co dokładnie kieruje tą administracją, musi tylko przeczytać esej prezydenta Bidena w 'New York Timesie', w którym powiedział on dokładnie to, co ja mówię tutaj: będziemy działać jako sojusznicy. Nie będziemy podejmować żadnych decyzji, które wiodą do eskalacji wojny, którą Rosja zbrod-

niczo kieruje przeciwko Ukrainie, które prowadziłyby do wojny między *NATO* a Rosją. Ale zrobimy to, co konieczne. Dokładnie wzdłuż tej linii, ściśle osadzonej w sojuszu z naszym przyjaciółmi z całego świata, będziemy wspierać Ukrainę tak długo, jak długo jest to konieczne” (PP DB 20/50 2022: 5321).

Koalicja – centrum decyzyjne: dysonanse

W samej *SPD* próby wysondowania aprobaty dla ostrożnego podejścia kanclerza w sprawie ograniczonych i dozowanych dostaw ciężkiego uzbrojenia jako elementu bardziej wpływowej, aktywnej roli Niemiec w Sojuszu, które w czerwcu podejmował współprzewodniczący partii Lars Klingbeil, nie przyniosły jednoznacznego rezultatu („Deutschland muss Führungsmacht sein“ 2022), chociaż znalazły zaraz potem swój ciąg dalszy w ogłoszeniu przez minister obrony Lambrecht, że „Niemcy muszą mieć ambicję mocarstwa przywódczego” (Lambrecht 2022). Pacyfistyczne nastroje znalazły swój punkt kulminacyjny w dyskusjach i sporach na zamkniętym spotkaniu frakcji *SPD* 2 września 2022 r. w Dreźnie. Swoistym ujściem dla dezaprobaty z powodu linii kanclerza i Lambrecht był postulat podjęcia przez *SPD* inicjatywy dla zatrzymania wojny na Ukrainie, formułowany przez część partyjnej lewicy (rzecznika frakcji ds. polityki gospodarczej Bernda Westphala, Ninę Scheer i wiceprzewodniczącego frakcji Ralfa Stegnera), ale niepopierany np. przez jej prosocjalnego sekretarza generalnego Kevina Kühnerta („Warme Worte” 2022). Tendencje te znalazły swój wyraz już we wcześniejszym apelu autoryzowanym przez lewicę partyjną pod specyficznym tytułem („Broń musi zamilknąć!”), w którym m.in. żądano rozejmu, a jako pośrednika proponowano Chiny (Teevs 2022).

Domaganie się inicjatywy dyplomatycznej wobec Rosji szło w parze z ostrzeżeniami przed dozbrajaniem Ukrainy (szczególnie w broń pancerną i samoloty bojowe, co miałyby oznaczać przystąpienie Niemiec do wojny po stronie Ukrainy i ryzyko wojny nuklearnej) (Amann, Gebauer, Knobbe, i in. 2022; Hagen 2022). Trudno ocenić, czy w partii doszło do dychotomicznego podziału na tle kontynuowania dostaw ciężkiego uzbrojenia. Raczej wyraźnie wyodrębniła się krytyczna orientacja, identyczna z lewym skrzydłem, a głosy zadeklarowanych zwolenników uzbrajania Ukrainy były nieliczne (przewodniczący komisji spraw zagranicznych *Bundestagu* Michael Roth, Kristian Klink). Rozbieżności w partii między lewym skrzydłem tradycjonalistów z Mützenichem na czele, optujących za rozwiązaniem dyplomatycznym konfliktu przez negocjacje z Rosją, a otoczeniem kanclerza opowiadającymi się ostrożnie za zwiększeniem roli Niemiec oraz z nielicznymi prowolnościowymi pragmatykami we frakcji (Klink, Roth), przekonanymi do dozbrajania Ukrainy bronią pancerną i do tego, że ona sama musi zdecydować o warunkach zakończenia wojny, stały się bardziej upublicznione. Poparcie dostaw broni pancernej przez *SPD* oznaczałoby, że partia ta zrywa z tradycją niechętną eksportowi uzbrojenia, choć i tak już uczyniła duży krok naprzód od początku wojny. Nie wchodziło to w rachubę ze

względów tożsamościowych, obejmujących także nastroje w elektoracie, czego świadomy zdawał się być sam Scholz (Regierungserklärung 2022).

We frakcji *FDP* grono krytyków kanclerza i minister Lambrecht, a zarazem rzeczników wsparcia militarnego Ukrainy było stosunkowo aktywne. Wyróżniała się ekspertka *FDP* ds. polityki obronnej, przewodnicząca komisji obrony *Bundestagu* Marie-Agnes Strack-Zimmermann, która od wiosny jako pierwsza parlamentarzystka w szeregach koalicji, wielokrotnie w mediach krytykowała kurs kanclerza w sprawie Ukrainy, domagając się przekazywania broni pancernej, w lipcu wystąpiła z pomysłem zwołania narodowej konferencji w sprawie pomocy dla Ukrainy (Schwung 2022), a w trakcie debaty w *Bundestagu* 22 września stwierdziła, że konieczne jest przekazanie transporterów *Marder* i *Fuchs* (choć nie wymieniła czołgów *Leopard*) oraz wyraziła przekonanie, że *Zeitenwende* powinna dotyczyć przejmowania przywództwa przez Niemcy, a nie oczekiwania, iż partnerzy będą podejmować za nie niewygodne decyzje (PP DB 20/54 2022: 5876). Również ekspert frakcji ds. obronności Markus Faber krytykował nie tylko osobiście kanclerza i koncepcję *Ringtausch*, uważając jej wartość za nikłą w obliczu rozwoju sytuacji na Ukrainie, domagając się przekazywania jej nowoczesnego sprzętu o wysokiej jakości bezpośrednio od przemysłu niemieckiego (Specht, 2022). Podobne stanowisko zajmował sekretarz generalny Bijan Djir-Sarai, wiceprzewodniczący partii Johannes Vogel i młodzieżowa organizacja *Jungen Liberalen* („FDP offen für direkte Panzerlieferungen“ 2022), choć minister finansów Christian Lindner tradycyjnie wykazywał się powściągliwością („FDP und Union“ 2022).

W koalicyjnym kręgu frakcyjnych ekspertów ds. polityki bezpieczeństwa rodziły się także trój- lub dwupartyjne inicjatywy demonstrujące w przestrzeni publicznej, poza *Bundestagiem*, poparcie dla dostaw ciężkiego uzbrojenia, w tym broni pancernej i krytykujące kanclerza. Podróż na Ukrainę (12.04.2022) trzech parlamentarzystów z *FDP* (M.-A. Strack-Zimmermann), Zielonych (A. Hofreiter) i *SPD* (M. Roth) wzbudziła wściekłość w lewym skrzydle *SPD*, a także wywołała złośliwy komentarz samego Scholza określającego parlamentarzystów jako „chłopa-ków i dziewczyny”, a ich podróż jako wyraz „turystyki wojennej” (Feldhoff 2022). Trzech parlamentarzystów Kristian Klink (*SPD*), Sara Nanni (Zieloni), i Alexander Müller (*FDP*) apelowało o „znaczące zwiększenie dostaw broni dla Ukrainy”. Krytykując negatywne stanowisko minister Christiny Lambrecht wobec dostaw uzbrojenia z zasobów *Bundeswehry* z uwagi na konieczność dochowania zobowiązań obronnych w *NATO*, wskazywali oni, że zamiast tylko reagowania na aktualne wyzwania „konieczny jest długoterminowy plan trwałego zaopatrzenia Ukrainy w systemy broni, w powiązaniu z *Zeitenwende* także w polityce obronnej i przemyśle zbrojeniowym” (Klink, Müller, Nanni 2022).

Do pogłębienia rozdzwieńków w koalicji na temat dostaw broni pancernej i dalszego dystansowania się obu koalicjantów od *SPD* doszło pod wpływem kontrofensywy ukraińskiej w regionie Charkowa w drugim tygodniu września 2022 r. i artykułowanych przez stronę amerykańską i *NATO* oczekiwań w sprawie wykazania się przez rząd Scholza inicjatywą w zakresie dostaw broni pancernej. Oczekiwania sojusznicze

zostały podchwyczone nie tylko przez chadeków, lecz dały asumpt do formułowania wezwań do działania pod adresem kanclerza ze strony już nie tylko pojedynczych prominentnych parlamentarzystów-ekspertów *FDP* (M.-A.Strack-Zimmermann) i Zielonych (A. Hofreiter, Katrin Goering-Eckhardt, Robin Wagener) („Goering-Eckhardt” 2022; Gathmann, Gebauer, Hagen, i in. 2022), lecz i samego kierownictwa Zielonych, wypowiadających się ofensywnie w mediach za wsparciem Ukrainy przynajmniej transporterami *Marder* z zasobów *Bundeswehry* i przemysłu, bądź apelując o stworzenie specjalnej koalicji państw-darczyńców czołgów *Leopard 2* w gronie sojuszników w *NATO*. Współprzewodniczący Zielonych Omid Nouripour sugerował, że kwestia broni pancernej jest przedmiotem podziałów w rządzie: „Wszyscy w rządzie wiedzą, że można byłoby jeszcze więcej zrobić”. Podobnie jak współprzewodnicząca Zielonych Ricarda Lang, apelował on o bezpośrednie dostawy z zasobów *Bundeswehry* i przemysłu, choć pozostawiał otwartym, czy mają być to czołgi *Leopard* („Panzer für die Ukraine” 2022). Jednak najsilniejszy rezonans wywołała wypowiedź minister spraw zagranicznych Annaleny Baerbock po wizycie w Kijowie 14 września 2022 r. Minister A. Baerbock podobnie jak kanclerz odrzucała początkowo dostawy ciężkiego sprzętu, przy czym ewolucja jej stanowiska przebiegała znacznie szybciej, zgodnie z jej ideowym przekonaniem o potrzebie prowadzenia przez Niemcy polityki zorientowanej na wartości (Amann, Gebauer, Knobbe, i in. 2022). Baerbock publicznie wywarła nacisk na Scholza i Lambrecht, oznajmiając w wywiadzie dla „Frankfurter Allgemeine Zeitung”: „W decydującej fazie, w której właśnie znajduje się Ukraina, nie uważam, żeby ta decyzja miała być długo odwlekana” (Leithäuser 2022), co dało asumpt do opinii o głębokim podziale w rządzie. Punktem kulminacyjnym wewnętrznej krytyki kursu centrum decyzyjnego stał się wspólny apel 24 posłów *Bundestagu* z frakcji Zielonych i *FDP* (bez *SPD*), wzywający rząd federalny i partnerów z UE i *NATO* do zwiększenia skuteczności pomocy militarnej dla wyzwolenia okupowanych terytoriów, przy czym jednocześnie domagano się od rządu przejęcia przez Niemcy roli koordynatora działań, ponieważ są one do tego predestynowane z uwagi na swój potencjał i względy humanitarne oraz historyczne (Korbaki, Schult 2022).

W obliczu uników oraz obstrukcji kanclerza i minister obrony Christine Lambrecht, niektórzy pragmatyczni politycy *SPD*, jak L. Klingbeil czy współprzewodnicząca partii Saskia Esken w wypowiedziach publicznych utrzymywali dotychczasowy kurs, choć zdawali się nie wykluczać dostaw broni pancernej pod warunkiem, że nastąpi to w porozumieniu z sojusznikami. Asekuracyjnie zasłaniali się brakiem decyzji sojuszniczych i argumentem o niemożliwości dalszego uszczuplania zasobów *Bundeswehry*, podsycanym przez wpływowych jej przedstawicieli, jak generalnego inspektora *Bundeswehry* gen. Eberharda Zorna czy przewodniczącego związku żołnierzy *Bundeswehry* (*Bundeswehrverband*) André Wüstnera (Carstens, Wehner 2022). Równocześnie jednak, wraz z nasileniem się krytyki pod wpływem kontrofensywy Ukrainy, nieoczekiwanie kanclerz zaczął podejmować kroki kompensujące, decydując o przekazaniu transporterów *Dingo* czy wydając zezwolenia na kolejne kontrakty przemysłu na dostawy ciężkiego uzbrojenia na Ukrainę.

WNIOSKI

Działania centrum decyzyjnego do zmobilizowania zarówno własnego politycznego zaplecza, jak i zapewnienia sobie ponadpartyjnego poparcia w dwóch kluczowych obszarach *Zeitenwende* przyniosły jak dotąd rezultaty zróżnicowane i niejednoznaczne.

Do sukcesu można zaliczyć przeprowadzenie zmiany Ustawy Zasadniczej i uruchomienia specjalnego rozwiązania pozabudżetowego w postaci Funduszu Specjalnego. Było to możliwe dzięki wynegocjowaniu wsparcia chadecji, niekłopotliwemu pozyskaniu coraz bardziej pragmatycznych Zielonych, jak i jednoczesnemu przekonaniu lewego skrzydła własnej partii, oprostestowującej dotąd eksponowanie spraw militarnych w polityce Niemiec jako jej militaryzację.

Konsensualne decyzje w sprawie podniesienia wydatków na obronność w początku czerwca 2022 r. symbolizowały cezurę w niemieckiej polityce bezpieczeństwa – odwrót od dotychczasowej praktyki oszczędzania na obronności, którą *nota bene* współautoryzował Olaf Scholz sprawujący stanowisko wicekanclerza i ministra finansów w rządzie kanclerz Angeli Merkel w latach 2018-2021.

Dla niemieckiej lewicy – *SPD* i Zielonych akceptacja wydatków na obronność w wyznaczonej przez *NATO* skali – choćby na najbliższe pięć lat do 2026 r. – oznaczała kolejny milowy krok na drodze do przełamania dotychczasowego tabu i pacyfistycznego traktowania spraw bezpieczeństwa, jednak w niepełnym jeszcze wymiarze. Powołanie Funduszu finansującego projekty wypełniające zobowiązania sojusznicze nie tylko w zakresie dwuprocentowego poziomu wydatków na obronność, lecz także w zakresie podnoszenia jakości sił zbrojnych, czyli modernizacji uzbrojenia, miało jawnie proatlantyckie implikacje dla niemieckiej polityki bezpieczeństwa, co pozostaje nadal kłopotliwe dla *SPD* z uwagi na opór sceptycznego, pacyfistycznego lewego skrzydła.

W kwestii wsparcia militarnego Ukrainy centrum decyzyjne, wskutek obranej adaptacyjnej strategii ograniczonych dostaw, mogło dysponować jedynie poparciem koalicji, z czasem jednak nie monolitycznym. Początkowa międzypartyjna jednomyślność na rzecz dostaw uzbrojenia (także ciężkiego), czego przejawem była wspólna uchwała frakcji *SPD*, Zielonych, *FDP* i *CDU/CSU* z 28 kwietnia 2022 r. szybko została zreinterpretowana przez centrum decyzyjne w sensie wykluczającym przekazywanie broni pancernej. To z kolei dawało asumpt dla medialnej krytyki ze strony koalicyjnych parlamentarzystów-ekspertów oraz narastania presji ze strony chadecji składającej kolejne wnioski wzywające rząd do dostarczania broni pancernej. Były one regularnie odrzucane latem 2022 r. przez koalicję, chociaż stopniowo wyraźniejsza reorientacja Zielonych, zajmujących podobne stanowisko co *FDP*, wytwarzała presję na centrum decyzyjne i skłaniała je do dozowania dostaw broni i kompensowania broni pancernej zastępczymi rozwiązaniami, jak np. przy pomocy *Ringtausch* lub do zapowiadania transferu kolejnych partii ciężkiego uzbrojenia i sprzętu czy też wydawania zgód na dostawy przez przemysł niemiecki.

Centrum decyzyjne przyjęło intencjonalnie strategię adaptacyjną, w tym sensie, że stopniowo rozszerzano dostawy koordynując to z administracją USA i jej decyzjami o pakietach pomocy wojskowej, jak i w ramach aktywności formatu z Ramstein. Strategia ta świadczyła, że centrum decyzyjne w analizowanym okresie nie było zainteresowane inicjatywą w tej sprawie na płaszczyźnie sojuszniczej i objęciem roli lidera. Można bez trudu przyjąć, że nie miało ono intencji, ani nie wypracowało planu szerszego indywidualnego zaangażowania, odpowiadającego potencjałowi Niemiec. Opisywała to asekuracyjna formuła podkreślająca, że Niemcy nie będą działać na własną rękę (*kein Alleingang*) i będą dostarczać jedynie taką ciężką broń, jaką przekazują sojusznicy, czyli nie przekażą broni pancernej zachodniej produkcji, choć w rzeczywistości takie stanowisko nie było przedmiotem sojuszniczych uzgodnień. USA zaprzeczyły istnieniu *unctim* między ewentualnymi dostawami czołgów przez Niemcy a konsensem w kręgu sojuszników. USA dopiero pod wpływem udanej kontrofensywy Ukrainy we wrześniu 2022 r. inicjowały dyskusję na ten temat wśród sojuszników, sugerując Niemcom przejęcie roli lidera, czyli działanie w tej sprawie bez oglądania się na Waszyngton. Wspomniane działania zastępcze miały na celu uniknięcie objęcia bardziej podmiotowej, przywódczej roli.

Sprawa dostaw czołgów *Leopard* była ostatnią linią oporu centrum decyzyjnego. Kanclerz starający się utrzymać swój własny „autorski” kurs był konfrontowany z naciskami chadecji i wezwaniami z szeregu Zielonych i *FDP*, z drugiej strony jednak w jego kalkulacjach brała górę intencja utrzymania pewnej spójności i integralności swojego stanowiska, której warunkiem było uwzględnianie pacyfistycznych nastrojów i niechęć lewego skrzydła *SPD* wobec świeżo zadeklarowanej *Zeitenwende* w dziedzinie obronności. Niespójność w partii socjaldemokratycznej w kwestii dostaw uzbrojenia oraz korespondujące z nią jego własne, swoiste poczucie pragmatyzmu, nakazujące mu ostrożność wobec Rosji w obawie przed eskalacją, wraz z możliwością użycia przez nią broni nuklearnej, determinowały kunktatorskie stanowisko. Miało ono być wyrazem łączności z głosami sceptycznymi wobec użycia siły militarnej, wyrażającymi nastroje znacznej części opinii publicznej o orientacji pacyfistycznej, skłonnej domagać się od kanclerza działań na rzecz „opcji pokojowej”. Niechęć do naruszenia tabu broni pancernej stanowiła zatem trybut dla orientacji pacyfistycznej w *SPD*, co pod koniec analizowanego okresu zarazem komplikowało coraz bardziej relacje z koalicjantami. Ten czynnik tłumaczy, dlaczego centrum decyzyjne nie było zainteresowane ponadpartyjnym wsparciem.

Należy podkreślić, że na powolnych zmianach i sukcesywnym przekazywaniu innych kategorii ciężkiego uzbrojenia zaważył fakt, że kanclerz nie mógł ignorować nie tylko samej intensywnej krytyki ze strony frakcji *CDU/CSU*, ale także ryzyka podziałów w koalicji wskutek wyłaniającej się międzypartyjnej konstelacji na rzecz dostaw, złożonej z Zielonych, *FDP* i chadecji, podzielających obawy, że kurs Scholza uwzględniający opory *SPD* utrudnia Ukrainie wzmocnienie wojskowe i może również skutkować osłabieniem pozycji Niemiec wśród sojuszników, a w konsekwencji głosu Berlina w ramach dyskusji w *NATO* nt. przyszłości Ukrainy i polityki bezpieczeństwa w Europie Środkowej i Wschodniej. Jednak kanclerz nie pozostawiał wątpliwości co

do tego, że Niemcy stoją po stronie Ukrainy i jak wielokrotnie deklarował, że będą ją wspierać.

Znaczenia kontekstu sojuszniczego dla *Zeitenwende* w kwestii dostaw uzbrojenia dla Ukrainy, czyli problemu możliwego oddziaływania na zmianę stanowiska Niemiec ze strony sojuszników – *de facto* administracji amerykańskiej i struktur sojuszniczych w *NATO*, tak widocznego wcześniej w sprawie wydatków na obronność, nie można interpretować jako źródła zmian w zachowaniu centrum decyzyjnego. Raczej pełnił on asekuracyjną funkcję dla przyjętego kursu adaptacyjnego, kiedy kanclerz, nieustannie podkreślając formułę *kein Alleingang* komunikującą dystans wobec odgrywania przywódczej roli przez Niemcy, raz uzasadniał decyzję o przekazywaniu ciężkiego uzbrojenia (broni raketowej i in.) w koordynacji z administracją prezydenta Bidena, a innym razem wykluczał dostarczanie broni pancernej, także powołując się na brak stosownych ustaleń z USA. Również w podejściu chadeckiej opozycji i wewnątrzkoalicyjnych krytyków kontekst sojuszniczy zajmował ważne miejsce, kiedy odwoływali się oni do oczekiwań sojuszniczych po to, by twierdzić, iż kanclerz tworzy „podziały w Europie” lub co więcej, że uniemożliwia Niemcom przewodzenie w Sojuszu i osłabia ich pozycję. Dla chadeków kontekst sojuszniczy pozostawał więc raczej źródłem dynamizowania własnego nacisku na centrum decyzyjne. Nacisk ten mógłby się okazać skuteczny jedynie wtedy, kiedy decyzyjne centrum podzieliłoby sojusznicze argumenty krytyków, także w obawie przed fragmentacją trójpartyjnej koalicji.

Bibliografia

Dokumenty

Deutsch-Griechischer Ringtausch kommt voran, „Pressemitteilung” 19.09.2022. Deutsch-Griechischer Ringtausch kommt voran (bmvg.de) (dostęp: 26.09.2022).

Deutschland steht fest an der Seite der Ukraine, 24.08.2022.

Deutschland steht fest an der Seite der bedrohten Ukraine“ (bundeskanzler.de) (dostęp: 30.08.2022).

Drucksache 20/1409 Deutscher Bundestag 20. Wahlperiode 13.04.2022, Gesetzentwurf der Bundesregierung Entwurf eines Gesetzes zur Errichtung eines Sondervermögens Bundeswehr (Bundeswehrsondervermögensgesetz – BwSVermG).

Drucksache 20/1410 Deutscher Bundestag, 20. Wahlperiode 13.04.2022, Gesetzentwurf der Bundesregierung Entwurf eines Gesetzes zur Änderung des Grundgesetzes (Artikel 87a).

Drucksache 20/1550, Deutscher Bundestag, 20. Wahlperiode 27.04.2022, Antrag der Fraktionen SPD, CDU/CSU, BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN und FDP „Frieden und Freiheit in Europa verteidigen – Umfassende Unterstützung für die Ukraine”.

Drucksache 20/2090, Deutscher Bundestag 20. Wahlperiode 01.06.2022, Beschlussempfehlung und Bericht des Haushaltsausschusses (8. Ausschuss) zu dem Gesetzentwurf der Bundesregierung, Drucksache 20/1409 – Entwurf eines Gesetzes zur Errichtung eines „Sondervermögens Bundeswehr“ (Bundeswehrsondervermögensgesetz – BwSVermG),

- Drucksache 20/2347 Deutscher Bundestag 20. Wahlperiode 21.06.2022, Entschließungsantrag der Fraktion der CDU/CSU zu der Abgabe einer Regierungserklärung durch den Bundeskanzler zum Europäischen Rat am 23. und 24. Juni 2022 in Brüssel, zum G7-Gipfel vom 26. bis 28. Juni 2022 in Elmau und zum NATO-Gipfeltreffen vom 28. bis 30. Juni 2022 in Madrid.
- Drucksache 20/2623 Deutscher Bundestag 20. Wahlperiode 06.07.2022, Entschließungsantrag der Fraktion der CDU/CSU zu der dritten Beratung des Gesetzentwurfs der Fraktionen SPD, BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN und FDP – Drucksachen 20/2353, 20/2644 – Entwurf eines Gesetzes zur Beschleunigung von Beschaffungsmaßnahmen für die Bundeswehr (Bundeswehrbeschaffungsbeschleunigungsgesetz – BwBBG).
- Drucksache 20/3490, Deutscher Bundestag, 20. Wahlperiode 20.09.2022, Antrag der Fraktion der CDU/CSU „Frieden und Freiheit in Europa verteidigen – Ukraine jetzt entschlossen mit schweren Waffen unterstützen“.
- Lambrecht, Chr., *Grundsatzrede zur Sicherheitsstrategie: Streitkräfte wieder in den Fokus rücken*, 13.09.2022, Grundsatzrede: Streitkräfte wieder in den Fokus rücken (bmvg.de) (dostep: 26.09.2022)
- Mehr Fortschritt wagen Bündnis für Freiheit, Gerechtigkeit und Nachhaltigkeit*, Koalitionsvertrag 2021 – 2025 zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands (SPD), BÜNDNIS 90 / DIE GRÜNEN und den Freien Demokraten (FDP), Koalitionsvertrag 2021 (bundesregierung.de) (dostep: 22.09.2022)
- Plenarprotokoll 20/19. Deutscher Bundestag – 20. Wahlperiode – 19. Sitzung. Berlin, Sonntag, den 27. Februar 2022.
- Plenarprotokoll 20/24. Deutscher Bundestag – 20. Wahlperiode – 24. Sitzung. Berlin, Mittwoch, den 23. März 2022.
- Plenarprotokoll 20/30. Deutscher Bundestag – 20. Wahlperiode – 30. Sitzung. Berlin, Mittwoch, den 27. April 2022.
- Plenarprotokolle 20/31. Deutscher Bundestag – 20. Wahlperiode – 31. Sitzung. Berlin, Donnerstag, den 28. April 2022
- Plenarprotokolle 20/37. Deutscher Bundestag – 20. Wahlperiode – 37. Sitzung. Berlin, Donnerstag, den 19. Mai 2022.
- Plenarprotokolle 20/40. Deutscher Bundestag – 20. Wahlperiode – 40. Sitzung. Berlin, Mittwoch, den 1. Juni 2022.
- Plenarprotokoll 20/42. Deutscher Bundestag – 20. Wahlperiode – 42. Sitzung. Berlin, Freitag, den 3. Juni 2022.
- Plenarprotokoll 20/47. Deutscher Bundestag – 20. Wahlperiode – 47. Sitzung. Berlin, Donnerstag, den 7. Juli 2022.
- Plenarprotokoll 20/50, Deutscher Bundestag – 20. Wahlperiode – 42. Sitzung. Berlin, Mittwoch, den 7. September 2022.
- Plenarprotokoll 20/54, Deutscher Bundestag – 20. Wahlperiode – 54. Sitzung. Berlin, Donnerstag, den 22. September 2022.
- Projekte Sondervermögen Bundeswehr 2022 (jährliche Fortschreibung). Deutscher Bundestag. Verteidigungs Teevs, Chr., *Krieg in der Ukraine SPD-Abgeordnete fordern Friedensinitiative*, „Der Spiegel 02.09.2022.
- Regierungserklärung von Bundeskanzler Olaf Scholz zum Außerordentlichen Europäischen Rat am 30./31. Mai 2022, „Bulletin der Bundesregierung“ Nr. 65-1 vom 19. Mai 2022.
- Ukraine Support Tracker 2022, Ukraine Support Tracker | Kiel Institute (ifw-kiel.de) (dostep: 22.09.2022)

Weitere Raketenwerfer MARS II und Dingos für die Ukraine, 16.09.2022, Weitere Raketenwerfer MARS II und Dingos für die Ukraine (bmvg.de) (dostęp: 17.09.2022)
Verteidigungsausschuss, Ausdruckssache 20(12)137, 31.05.2022. liste_bn-239109183.pdf (welt.de) (dostęp: 30.08.2022).

Skróty: Drucksachen Deutscher Bundestag = DT DB, Plenarprotokoll Deutscher Bundestag = PP DB

Opracowania

- Amann M., Becker M., Gebauer M. et. all, *Um kurz nach drei liegt der Bündnisfall auf dem Tisch*, „Der Spiegel“ 01.03.2022.
- Amann M., Gebauer, M. Knobbe M., Korbaki M., Medick V., *Streit über Waffenlieferungen. Wie Baerbock den Kanzler in der Panzerfrage unter Druck setzt*, „Der Spiegel“ 16.09.2022.
- Becker S., Mölling, Chr., *(Noch) Mehr Geld für Sicherheit & Verteidigung*, DGAP Memo Nr. 21, November 2021.
- Brössler, D., Krüger, P.-A., Szymanski, M., *Jetzt kommt das Winterpaket*, „Süddeutsche Zeitung“ 08.09.2022.
- Carstens, P., Leithäuser, J., *Die neue Einigkeit bei Waffenlieferungen*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ 26.04.2022.
- Carstens, P., Wehner, M., *Scholz will eine starke Armee*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ 16.09.2022.
- Deutschland muss Führungsmacht sein*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ 21.06.2022.
- Die richtige Antwort auf die Zeitenwende, 30.05.2022, 100 Milliarden Bundeswehr-Sondervermögen: „Richtige Antwort auf Zeitenwende“ (t-online.de) (dostęp: 30.08.2022).
- FDP offen für direkte Panzerlieferungen an Ukraine*, „Der Spiegel“ 25.07.2022.
- FDP und Union fordern deutsche Panzer für die Ukraine*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ 12.09.2022.
- Feldhoff, M., *Strack-Zimmermann über Scholz*, *ZDF-heute*, Strack-Zimmermann fordert indirekt Rücktritt von Scholz – ZDFheute (dostęp: 26.09.2022).
- Flugabwehrsysteme, Raketenwerfer, Munition, Anti-Drohnen-Geräte: Scholz kündigt umfangreiche Hilfe für Ukraine an 2022*, „Handelsblatt“ 23.08.2022.
- Gathmann, F., Gebauer, M., Hagen, K., et all, *Der Milliarden-Krampf*, „Der Spiegel“ 30.05.2022.
- Gathmann, F., Gebauer M., Hagen, K., Korbaki, M., Medick V., Teevs, Chr., *Debatte über die Panzerlieferungen*, „Der Spiegel“ 13.09.2022.
- Geiger, K., Schwung, G., *„Gar keine Bereitschaft“ – Scholz blockiert Milliarden-Lieferung von Panzern*, „Die Welt“ 06.09.2022.
- Geiger, K., Schwung, G., *Deutschland liefert weitere Geschütze an die Ukraine*, „Die Welt“ 17.09.2022a.
- Geiger, K., Schwung, G., Sturm, D.F., *Die USA zweifeln immer mehr an der Verlässlichkeit von Olaf Scholz*, „Die Welt“ 14.09.2022.
- Goering-Eckhardt kritisiert schleppende Waffenlieferungen in die Ukraine*, „Der Spiegel“ 23.08.2022.
- Gutschker, Th., Schuller K., *Waffen für die Ukraine*, „Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung“ 18.09.2022.
- Hagen, K., *SPD-Linke lehnen Militärpläne von Kanzler Scholz ab*, „Der Spiegel“ 02.03.2022.

- Hagen, K., *SPD-Linke fordern Waffenstillstand und Friedensverhandlungen mit Russland*, „Der Spiegel“ 26.08.2022.
- Interview mit Bundeskanzler Scholz. „Ich halte nichts von Cassandra-Rufen“ „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ 07.09.2022.
- Ischinger, W., *Germany's Ukraine Problem Europe's Largest Country Needs Time to Adjust to a Dangerous New World*, „Foreign Affairs“, August 10, 2022.
- Jungholt, Th., *Ärger über Ministerin Lambrechts Rüstungsliste*, „Die Welt“ 01.06.2022.
- Jungholt, Th., *Lambrechts Mär von der schnellen Ringtausch-Hilfe*, „Die Welt“ 23.06.2022.
- Klink, K., Mueller, A., Nanni, S., *Mehr deutsche Waffen für die Ukraine – so geht's*, „Der Spiegel“ 21.08.2022.
- Korbaki M., Schult Chr., *Der gemeinsamer Appell. Grüne und FDP fordern mehr Waffen für die Ukraine*, Spiegel 19.10.2022.
- Leithäuser, J., *Baerbock im Interview, Unsere Waffen helfen, Menschenleben zu retten*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ 14.09.2022.
- Lohse, E., *Der Zeitenwende droht Ungemach*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ 27.05.2022, <https://www.faz.net/-gpg-ar5ct>
- Malinowski, K., *Orientacja transatlantycka w Niemczech w obliczu nowego otwarcia w stosunkach niemiecko-amerykańskich*, „Przegląd Zachodni“ 2021, nr 1: 7 -28.
- Murphy, M., *1,7 Milliarden Euro für Haubitzen und zehntausende Schuss: die Ukraine kauft groß in Deutschland ein*, „Handelsblatt“ 29.07.2022.
- Panzer für die Ukraine: FDP und Grüne verstärken den Druck*, „Augsburger Allgemeine“, 12.09.2022.
- Sattar, M., *Biden hätte nichts gegen deutsche Panzer-Lieferungen*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ 18.09.2022.
- Scholz kündigt neue Waffenlieferungen an*, tagesschau 24.08.2022, *Krieg gegen die Ukraine: Scholz kündigt neue Waffenlieferung an* | tagesschau.de (dostęp: 30.08.2022).
- Schwung, G., *Scheibchenweise Zeitenwende – die Salamtaktik des Olaf Scholz*, „Die Welt“ 24.08.2022.
- Sondervermögen soll jetzt schnell umgesetzt werden*“, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ 29.05.2022.
- Specht, F., *Aufruf der Union an Ampelregierung: Deutschland muss Ukraine Waffen liefern*, „Handelsblatt“ 21.07.2022.
- Streit um Sondervermögen: Merz: Wollen das Geld nicht verweiger* 27.04.2022, *Merz zu Sondervermögen: Wollen das Geld nicht verweigern – ZDFheute*, (dostęp: 26.09.2022).
- Teevs, Chr., *Krieg in der Ukraine SPD-Abgeordnete fordern Friedensinitiative*, „Der Spiegel“ 02.09.2022.
- Ukrainischer Etappensieg heizt Waffendebatte in Deutschland wieder an*, „Die Welt“ 12.09.2022.
- Ukrainischer Regierungschef Schmyhal spricht mit Scholz über Kampfpanzer*, „Die Welt“ 04.09.2022.
- USA und Deutschland sagen der Ukraine in Ramstein Hilfe zu, USA und Deutschland sagen Ukraine in Ramstein Hilfen zu*“, Deutsche Welle 09.09.2022, *USA und Deutschland sagen Ukraine in Ramstein Hilfen zu* | Europa | DW | 09.09.2022 (dostęp 11.09.2022).
- Warme Worte machen die Wohnung nicht warm*. Ein Interview mit K. Kühnert von Veit Medick und Christian Teevs, „Der Spiegel“ 08.09.2022.
- Was nun, Herr Scholz? – Mit Analyse im Anschluss – ZDFheute*, 03.05.2022,
- Weg für Bundeswehr-Milliarden ist frei*, 30.05.2022, *Einigung zwischen Ampel und Union: Weg für Bundeswehr-Milliarden ist frei* (t-online.de), (dostęp: 30.08.2022).

Prof. dr hab. Krzysztof Malinowski, Instytut Zachodni, Poznań (malinowski@iz.poznan.pl)
i Wydział Nauk Społecznych i Dziennikarstwa UAM

Słowa kluczowe: niemiecka polityka bezpieczeństwa, wydatki na obronność, dostawy broni na Ukrainę

Keywords: German security policy, defence spending, arms supplies to Ukraine

ABSTRACT

*Chancellor Scholz's speech of 27 February 2022 in which he announced that his government would make fundamental changes to German security policy in the wake of Russia's aggression against Ukraine should, in theory, translate into a more influential role for Germany in Europe. The implementation of *Zeitenwende* is a test of German security policy in the allied context, but also requires the decision-making centre to create stable conditions in the domestic context. It can be assumed that the effectiveness of the change depends on consensus in the experimental three-party government coalition and securing the support of the Christian Democrats in part as well.*

A hypothesis can be put forward that the scope and scale of the undertaken turn in the above mentioned two areas were determined not so much by expectations on the part of the US and other allies as by the domestic context, i.e. the limited ability of the decision-making centre to build a broader supra-coalition support and to manage tensions.

The author's aim is to clarify the ability of the decision-making centre to manage the tensions arising from the pressure of the Christian Democratic opposition and the widening divergence in the coalition between the supporters of adaptation (the Greens and the FDP) and its opponents (the left wing of the SPD), skeptical of military force.

The article, based on the literature of the subject, the press and Internet information, examines two issues: the question of increased defence spending and arms supplies to Ukraine is analysed through the prism of relations in a tripartite set-up: the decision-making centre – the coalition parties – the Christian Democratic opposition.

NASZE WYDAWNICTWA

INSTYTUT ZACHODNI

ul. Mostowa 27, 61-854 Poznań

tel. +61 852 28 54

fax +61 852 49 05

e-mail: wydawnictwo@iz.poznan.pl

Karol Janoś, Agata Kałabunowska,
Jadwiga Kiwerska, Tomasz Morozowski (red.)

Interesy – wartości – kompromisy. Polityka zagraniczna Niemiec w erze Angeli Merkel

Seria: Studium Niemcoznawcze nr 99

ISBN 978-83-66412-39-2

Poznań 2022, 445 ss.

Głównym celem opublikowanej monografii jest dokonanie oceny działań kanclerz Angeli Merkel na polu niemieckiej polityki zagranicznej. Analizując różne pola i kierunki zewnętrznej aktywności Niemiec w latach 2005-2021, starano się rozstrzygnąć, czy i jak zmieniła się w tym czasie ich rola zarówno w Europie, jak i w wymiarze globalnym.

Zastanawiano się, jaki był w tym udział kanclerz Merkel, mającej szerokie kompetencje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki zagranicznej. Czy skala i charakter zaangażowania Niemiec na arenie międzynarodowej odpowiadały potencjałowi państwa niemieckiego oraz czy były one adekwatne do oczekiwań i potrzeb społeczności międzynarodowej? W jakim stopniu czynnikiem wpływającym na niemiecką politykę zagraniczną było przywiązanie do wartości, a w jakim stopniu – żywotne interesy Niemiec? Na te i inne pytanie czytelnik znajdzie interesujące odpowiedzi podczas lektury prezentowanej książki.